

# Το άρθρο 187 ΠΚ

## «Οι περιπέτειες μιας εγκληματικής οργάνωσης»

Γεωργίου Χλούπη, Δικηγόρου, Λέκτορα Νομικής Σχολής  
Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου

Στο άρθρο αυτό εξετάζονται οι προσπάθειες οριοθέτησης της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος δίνοντας βάρος στις πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις και ιδιαίτερα στην έννοια της επιχειρησιακής δομής και στο σκοπό προσκόμισης περιουσιακού οφέλους από τις εγκληματικές αυτές οργανώσεις.

This article examines efforts to delimit the concept of organized crime by emphasizing recent legislative changes, and in particular the concept of business structure and the purpose of providing property benefits from the activities of these criminal organizations.

«... Ένας από τους λόγους για τους οποίους αποτυγχάνουμε να κατανοήσουμε το Ο.Ε. είναι ότι το τοποθετούμε σε διαφορετικό πλαίσιο από αυτό της κανονικής/νόμιμης επιχείρησης (normal business)...»\*

Μετά από μια σχεδόν δεκαετία από την κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης του Παλέρμιο (Ν 3875/2010) η νομοτυπική υπόσταση του αδικήματος της οργανωμένης εγκληματικής δράσης αρχίζει και παίρνει μια πιο ολοκληρωμένη μορφή, κινούμενη στην ορθή δογματικά κατεύθυνση, με περιθώρια ωστόσο βελτίωσης, τα οποία δεν έλαβαν χώρα ίσως για λόγους πρακτικούς, όπως η εκκρεμής δίκη της Χρυσής Αυγής, κάτι το οποίο είχε συμβεί με το νόμο που κύρωσε τη σύμβαση του Παλέρμιο, μεσούσης τότε (και ειδικότερα κατά την ανάθεση του έργου της κύρωσης της Διεθνούς Σύμβασης του Παλέρμιο (2000) και των τριών Πρωτοκόλλων αυτής το έτος 2006 σε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή) της δίκης της τρομοκρατικής οργάνωσης «17 Νοέμβρη».

Ας δούμε όμως κριτικά τις προσπάθειες οριοθέτησης της έννοιας<sup>1</sup>.

### 1. Η Σύμβαση του Παλέρμιο για την αντιμετώπιση του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, ορισμός της έννοιας του ΟΕ<sup>2</sup>

Σχετικά με την προβληματική για τον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος, κατά τις εργασίες για την υπογραφή της ως άνω σύμβασης του ΟΗΕ, υπερίσχυσε ορθά η άποψη που υποστήριζε ότι οι σκοποί της σύμβασης θα επιτευχθούν, εάν το βάρος δοθεί όχι τόσο στις δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος, αλλά στη δομή και τις λειτουργίες του. Έτσι δεν συμπεριλήφθηκαν στη σύμβαση όλες οι δυνατές και πιθανές δραστηριότητες του οργανωμένου εγκλήματος όπως προτεινόταν από τη μειοψηφία. Επιλέχθηκε να σταθμίσει η σοβαρότητα της παράβασης με βάση τις ποινές, οι οποίες προβλέπονται στις εθνικές νομοθεσίες, ενώ η παράνομη δράση πρέπει να συνδέεται με μία εγκληματική οργάνωση και να έχει στοιχεία υπερεθνικά και δηλωτικά του οργανωμένου εγκλήματος. Έτσι στο άρθρο 2 της σύμβασης επιχειρείται ο **εννοιολογικός προσδιορισμός του οργανωμένου εγκλήματος**, ορίζοντας ότι «οργανωμένη εγκληματική ομάδα» σημαίνει μια δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων, που δρα για κάποια χρονική περίοδο και

\* William Chambliss, On the Take: From Petty Crooks to Presidents. Indiana University Press, Μπλουμινγκτον 1978, αναφέρεται στο Σταμούλη Ε. «Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα» στο «Εγκλήματα των ισχυρών», επιμ.: Σ. Βιδάλη/Ν. Κουλούρης/Χ. Παπαχαράλαμπος, εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 214.

1. Βλ. σχετικά και Χλούπη Γ., Το θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, στο «Εγκλήματα των ισχυρών», επιμ.: Σ. Βιδάλη/Ν. Κουλούρης/Χ. Παπαχαράλαμπος, εκδόσεις ΕΑΠ, 2019, σελ. 281 επ.

2. Σχετικά με τη μετάφραση του όρου Transnational crime ως «διεθνικό έγκλημα», ο γράφων θεωρεί ως ορθότερη απόδοση τον όρο «υπερεθνικό έγκλημα», βλ. σχετικά, για τα λήμματα: έγκλημα διασυνοριακό, έγκλημα διεθνικό - υπερεθνικό, επιμ. Ν. Ανδρουλάκης/Λ. Μαργαρίτης/Ι. Φαρσεδάκης, Λεξικό Νομικής Ορολογίας (Ποινικό Δίκαιο και Εγκληματολογία), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σελ. 210, αλλά και Χλούπη Γ., Διασυνοριακό και υπερεθνικό οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σελ. 39, 40.

ενεργεί από κοινού για να τελέσει ένα ή περισσότερα σοβαρά εγκλήματα ή αδικήματα που προβλέπονται στη σύμβαση, ώστε να προσπορισθεί, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος.

Στη σύμβαση του Παλέρμω, στο άρθρο 2 εδ. γ' ο όρος «δομημένη ομάδα» σημαίνει μια ομάδα η οποία δεν σχηματίζεται τυχαία για την άμεση τέλεση αδικήματος και που δεν χρειάζεται να έχει επίσημα ορισμένους ρόλους για τα μέλη της, συνέχεια της ιδιότητας των μελών της ή αναπτυγμένη δομή. Αν και στον παραπάνω ορισμό, υπονοείται οπραγματοπαγής χαρακτήρας της ομάδας, δεν γίνεται αναφορά σε στοιχεία επιχειρησιακής δομής, καταμερισμού καθηκόντων, κλπ, ώστε η οργανωμένη εγκληματική δράση να είναι περισσότερο διακριτή από τη δράση προσωποπαγών συμμοριών.

Πρόβλημα όμως ήταν η αποσαφήνιση της έννοιας του «σοβαρού εγκλήματος».

#### **Σοβαρό και διεθνικό έγκλημα.**

Ο όρος «σοβαρό έγκλημα» παραπέμπει σε αδίκημα το οποίο τιμωρείται με στέρηση της ελευθερίας τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Η έννοια του σοβαρού εγκλήματος έτσι διευρύνει κατά πολύ το πεδίο εφαρμογής της σύμβασης. Το όριο μάλιστα των τεσσάρων ετών αποτελούσε κοινή θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης<sup>3</sup>. Στο άρθρο 3 καθορίζονται οι περιπτώσεις στις οποίες η οργανωμένη εγκληματικότητα προσλαμβάνει **υπερεθνικό χαρακτήρα** (διεθνικό κατά την κρατούσα ορολογία) και συγκεκριμένα, εφόσον το αδίκημα τελείται σε περισσότερα του ενός κράτη. Ειδικότερα, πρόκειται για έγκλημα που τελείται σε ένα κράτος αλλά α) σημαντικό τμήμα του συνολικού σχεδίου (προετοιμασία, κ.λπ.) λαμβάνει χώρα σε άλλο κράτος, β) αφορά οργανωμένη εγκληματική ομάδα που συμμετέχει σε εγκληματικές δραστηριότητες σε περισσότερα του ενός κράτη, γ) έχει σημαντικές επιπτώσεις σε άλλο κράτος.

Στην Ελλάδα η σύμβαση κυρώθηκε με τον Ν 3875/2010 (ΦΕΚ Α' 158). Μαζί με τη Σύμβαση κυρώθηκαν και τέθηκαν σε ισχύ και τα τρία πρωτόκολλα που την συνόδευσαν και συγκεκριμένα: α) το Πρωτόκολλο για την Πρόληψη, Καταστολή και Τιμωρία της Διακίνησης Προσώπων, ιδιαίτερα Γυναικών και Παιδιών β) το Πρωτόκολλο κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών από τη Γη, τη Θάλασσα και τον αέρα που άνοιξαν για υπογραφή στο Παλέρμω Ιταλίας στις 12-15 Δεκεμβρίου 2000, γ) το Πρωτόκολλο κατά της παράνομης κατασκευής και διακίνησης πυροβόλων όπλων, τμημάτων και συστατικών τους και πυρομαχικών, που άνοιξε για υπογραφή στη Νέα Υόρκη στις 2 Ιουλίου 2001.

3. Με τον ορισμό ο οποίος δίνεται στη Σύμβαση του Παλέρμω δεν εγκαταλείπονται τα 11 χαρακτηριστικά τα οποία έχει θέσει η ΕΕ για τη σύνταξη από τα κράτη μέλη των εκθέσεων για την κατάσταση του οργανωμένου εγκλήματος. Οι διαφορές είναι πολύ μικρές, όπως ότι στη διεθνή σύμβαση τα άτομα τα οποία συγκροτούν την εγκληματική ομάδα πρέπει να είναι τρία ή περισσότερα, ενώ στα 11 χαρακτηριστικά των εγκληματικών οργανώσεων πρέπει να είναι τουλάχιστον 2. Στην Κοινή Δράση 98/733/ΔΕΥ της 21.12.1998, η οργανωμένη εγκληματικότητα ορίζεται ως η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων που δρουν από κοινού προκειμένου να διαπράξουν αξιόποινες πράξεις που επισύρουν ποινή στερητική της ελευθερίας μείστης διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών ή βαρύτερη ποινή.

## **II. Οι προσάθειες αντιμετώπισης της εγκληματικής οργάνωσης στην Ελληνική έννομη τάξη**

Στην Ελληνική ποινική νομοθεσία, πριν τον Ν 2928/2001, δεν υπήρχαν ad hoc διατάξεις οι οποίες να ρυθμίζουν το πρόβλημα της οργανωμένης εγκληματικότητας. Υπήρχε μία υποτυπώδης και αποσπασματική νομοθετική ρύθμιση μεμονωμένων θεμάτων όπως οι νόμοι 2145/1993 και κυρίως ο 2331/1995 που ρυθμίζουν ζητήματα δήμευσης και νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα. Το οργανωμένο έγκλημα διαπνέει ως ratio legis συνολικά το αξιόποιντο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα κατά το Ν 2331/1995, ενώ «ανιχνεύεται» επίσης σε διατάξεις των νόμων 1729/1987, 2168/1993, 2161/1993<sup>4</sup>.

Στην Ελληνική νομοθεσία και νομολογία δεν απαντάται η έννοια του «serious crime», έτσι δεν υπάρχουν συγκεκριμένα κριτήρια με τα οποία ένα έγκλημα μπορεί να χαρακτηριστεί ως τέτοιο, εκτός ίσως από τις περιπτώσεις του εγκλήματος το οποίο διαπράττεται από έναν ή περισσότερους δράστες όταν αυτοί ενεργούν κατ' επάγγελμα ή κατά συνήθεια (άρθρο 13 περ. στ' ΠΚ), ή όταν είναι ιδιαίτερα επικίνδυνοι (άρθρο 13 περ. ζ' ΠΚ), ή από τα άρθρα 45 και 187 ΠΚ λόγω του ότι δεν υπήρχαν ειδικές διατάξεις στην ελληνική νομοθεσία για το οργανωμένο έγκλημα πριν το Ν 2928/2001. Όπως είχε αναφέρει ο Κουράκης πριν την εισαγωγή των βασικών ρυθμίσεων για το οργανωμένο έγκλημα στην ελληνική έννομη τάξη, η υπάρχουσα νομοθεσία και ιδιαίτερα το άρθρο 187 ΠΚ, ήταν κατά βάση επαρκής για την αντιμετώπιση τρομοκρατικής ή άλλης οργανωμένης εγκληματικής ομάδας που δεν είχε ακόμη ξεκινήσει τη δράση της, αρκεί να αυξηθεί για γενικοπροληπτικούς λόγους το πλαίσιο ποινής του 187 παρ. 1 το οποίο κυμαινόταν μεταξύ 6 μηνών και 5 ετών. Η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος προϋποθέτει, σε νομοθετικό επίπεδο, αφενός τη θέσπιση αυστηρότερων ποινών για ορισμένες μορφές εγκλημάτων (εμπορία γυναικών για εκπόρευση) και αφετέρου, την επιτυχεστέρα διατύπωση και εναρμόνιση διατάξεων του ΠΚ που ενεργοποιούνται συνήθως σε περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος, όπως οι διατάξεις των τότε άρθρων 188, 183, 184, 185, 190, 191, 231, 232 ΠΚ, ενώ νομοθετικό εκσυγχρονισμό χρειάζονται και οι ισχύουσες διατάξεις περί διαφθοράς υπαλλήλων (235, 236 ΠΚ)<sup>5</sup>. Επιπλέον λοιπές διατάξεις του ΠΚ όπως οι 299 παρ. 1, 380 παρ. 2, 385 παρ. 1 και άλλοι νόμοι (νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες κ.λπ.) μπορούσαν να καλύψουν την αντιμετώπιση της οργανωμένης εγκληματικής δράσης. Το πρόβλημα εντοπιζόταν περισσότερο στην ευθύνη των νομικών προσώπων που τυποποιεί το άρθρο 10 της σύμβασης του Παλέρμω. Όπως ορθά είχε επισημάνει ο Λίβος, οι σχετικές ποινικές διατάξεις της νομοθεσίας μας όπως το τότε άρθρο 187 ΠΚ, το άρθρο 5 περ. ιγ' Ν 1729/1987 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 10 Ν 2161/1993, το άρθρο 15 εδ. γ' Ν 2168/1993 και το άρθρο 2 παρ. 3 Ν 2331/1995, ήταν σε γενικές γραμμές αναποτελεσματικές, αποσπασματικές και πρόχειρες. Αφορούσαν εγκλήματα οργανώσεων και δεν προσφέρονται για την πά-

4. Παπακαραλάμπος Χ., Ενωσιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος - διεθνής νομοθέτηση - στάση της Ελληνικής έννομης τάξης, ΠοινΔικ 1998, 689.

5. Κουράκης Ν., Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και δυνατότητες αντιμετώπισής του στην Ελλάδα, ΠοινΔικ 1999, 1026.

ταξη του οργανωμένου εγκλήματος ως οργάνωση με πραγματοπαγή χαρακτήρα. Κατά την άποψη του θα μπορούσε να εισαχθεί στο ειδικό μέρος του ποινικού κώδικα ειδική διάταξη στην οποία θα προβλέπεται ρητά το αξιόποιο της συγκρότησης μιας εγκληματικής οργάνωσης επιχειρηματικού χαρακτήρα, όπως ακολούθησαν και ο γερμανικός, ελβετικός, ιταλικός και αυστριακός ποινικός κώδικας και όπως και εν τέλει έγινε<sup>6</sup>. Ο Έλληνας νομοθέτης με τον Ν 2928/2001 με τον τίτλο «Τροποποίηση διατάξεων του Ποινικού Κώδικα και του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και άλλες διατάξεις για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων» επικύρωσε, με τροποποιήσεις άρθρων του ποινικού κώδικα και της ποινικής δικονομίας, αλλά και με αυτοτελείς διατάξεις όπως η ευθύνη νομικών προσώπων και η προστασία μαρτύρων, να αντιμετωπίσει το οργανωμένο έγκλημα, συνάδοντας, έως ένα βαθμό και με τις επιλογές της σύμβασης του Πατέρμο. Το άρθρο 1 του νόμου (άρθρο 187 προηγούμενου ΠΚ) με τίτλο «εγκληματική οργάνωση» που αποτελεί και τη βασική του διάταξη, αντικαθιστά το άρθρο 187 του ΠΚ «σύσταση και συμμορία», τιμωρώντας με κάθειρξη μέχρι 10 ετών όποιον συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα αποτελούμενη από τρία ή περισσότερα άτομα (οργάνωση) που επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακούργημάτων που προβλέπονται σε διάφορα άρθρα του ποινικού κώδικα και ειδικών ποινικών νόμων<sup>7</sup>.

Σε κάθε περίπτωση, ο τίτλος και μόνο του νομοθετήματος προκαλούσε **προβλήματα**. Ποιος ήταν οι εγκληματικές οργανώσεις που αφορούσε; Ως οργάνωση θεωρούνταν με βάση την προηγούμενη αντικειμενική υπόσταση του άρθρου, η συγκρότηση μιας δομημένης και με διαρκή δράση ομάδας από τρία ή περισσότερα άτομα για τη διάπραξη ποινικών κακούργημάτων. Στην ευρύτερη αυτή έννοια θα μπορούσαν να υπαχθούν καταρχήν και οι τρομοκρατικές ομάδες, αλλά και αρκετές προσωποπαγείς συμμορίες<sup>8</sup>. Με την προσθήκη του άρθρου 187Α ΠΚ (Τρομοκρατικές Πράξεις) έχει λήξει το ζήτημα της υπαγωγής των τρομοκρατικών πράξεων στο 187 ΠΚ.

Αυτό είναι το βασικότερο ίσως **μειονέκτημα**. Κατά την άποψη του γράφοντος, η δικαστηριακή εμπειρία, ιδιαίτερα τα

προηγούμενα χρόνια, καταδεικνύει ότι η έννοια «οργανωμένο έγκλημα», αποτελεί για τις διωκτικές αρχές την «κολυμπήθρα του Σιλβάμ». Όλα τα αδικήματα τα οποία έχουν έναν βαθμό οργάνωσης βαπτίζονται «οργανωμένα». Αυτό αποτελεί μια ασφαλή επιλογή μεν για τις διωκτικές αρχές, καθώς στην επ' ακροατηρίω διαδικασία μπορεί να γίνει μεταβολή της κατηγορίας προς το ευμενέστερο για τον κατηγορούμενο (αρχή της μη χειροτερεύσεως της θέσης του κατηγορουμένου), αλλά από την άλλη, δείχνει και έλλειψη θεωρητικής γνώσης για το τι εστί τελικά οργανωμένο έγκλημα. Όπως επίσης διαπιστώνει η *Σταμούλη*, προς επίρρωση των ανωτέρω, στην πολύ ενδιαφέρουσα σχετική έρευνά της, το 187 ΠΚ εφαρμόζεται συχνά σε υποθέσεις οι οποίες δεν εμφανίζουν τα απαιτούμενα από το νόμο κριτήρια, δηλαδή σε προσωποπαγείς ενώσεις και σε απλές συναυτουργίες, χωρίς δομή ή διάρκεια δράσης ή ακόμα και σε περιπτώσεις στις οποίες δεν πληρείται ούτε το ποσοτικό κριτήριο του ελάχιστου αριθμού των τριών ατόμων<sup>9</sup>. Συνεχίζει, συμπεραίνοντας από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων της έρευνας ότι «... η υπέρ-διόγκωση των κατηγοριών κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης φαίνεται να συνιστά δομικό γνώρισμα της λειτουργίας του Συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης (οι ερωτηθέντες και κατά βάση και οι ίδιοι οι δικαστικοί λειτουργοί αναφέρθηκαν σε γενική τάση διεύρυνσης της ποινικής δίωξης, δηλαδή όχι μόνο σε ότι αφορά το αδίκημα του άρθρου 187 ΠΚ) ... περιορίζεται έτσι ο κίνδυνος να γίνει ένας λάθος ποινικός χαρακτηρισμός της εγκληματικής πράξης προς το επικριότερο και μετατίθεται η ευθύνη στο επόμενο στάδιο της ποινικής διαδικασίας»<sup>10</sup>. Πέραν αυτού όμως αναδύονται και άλλοι κίνδυνοι καθώς μέσα από την καταστρατήγηση των όρων του άρθρου 187 ΠΚ, διατάξεις που εφαρμόζονται μόνο για υποθέσεις οργανωμένης εγκληματικής δράσης «περιβάλλονται» με την απαιτούμενη νομιμότητα και εφαρμόζονται και για πράξεις χαμηλότερης ποινικής αξίας<sup>11</sup>.

Επιπλέον η έννοια «**διαρκή δράση**» στον ελληνικό νόμο φαίνεται ότι καταρχήν τις περιπτώσεις του «μεγάλου κόλλου» (μία μόνο οργανωμένη εγκληματική δράση) τις εξαιρεί. Η Σύμβαση του Πατέρμο αναφέρεται στο άρθρο 2(α) σε ομάδα που ενεργεί με κοινό σκοπό τέλεσης ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 εδ. α' της Σύμβασης του Πατέρμο απαιτείται και κάποια πράξη και ενεργή συμπεριφορά του συμμετόχου για την προαγωγή της συμφωνίας για την τέλεση σοβαρού εγκλήματος και για την επίτευξη του εγκληματικού σκοπού της ομάδας. Η έννοια της «οργάνωσης» η οποία είναι δομημένη και με διαρκή δράση δεν διαθέτει ικανή διακριτική δύναμη ώστε να αντιπαρατεθεί εννοιολογικά από άλλες έννοιες όπως οι συμμορίες. Ο **επιχειρηματικός χαρακτήρας** της οργάνωσης όμως, όπου προκρίνεται το πραγματοπαγές κριτήριο, έχει διακριτική δύναμη. Οι άδικες κακούργηματικές πράξεις οι οποίες προβλέπονταν στο πρώτο άρθρο του προηγούμενου νόμου κάλυπταν ένα ευρύτερο φάσμα του ποινικού κώδικα. Το ότι μια πράξη είναι κακούργημα δεν αποτελεί αναγκαία και ικα-

6. *Λίβος Ν.*, Οργανωμένο έγκλημα: Έννοια και δικονομικοί τρόποι αντιμετώπισής του, εισήγηση κατά το 7ο πανελλήνιο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρίας Ποινικού Δικαίου, Κομοτηνή 23-25 Οκτωβρίου 1998, Πρακτικά του Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου. Το Οργανωμένο Έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου, Αθήνα, Σάκκουλας, 2000, σελ. 55-56.

7. Από τη διατύπωση της πρώτης παραγράφου του άρθρου 187 «... και επιδιώκει» συνάγεται ότι η επιδίωξη τέλεσης των κακούργημάτων αρκεί να υπάρχει στο μεμονωμένο άτομο - μέλος της οργάνωσης και δεν χρειάζεται να αποτελεί συμφωνημένο στόχο της ίδιας της οργάνωσης. Το θέμα αυτό απασχόλησε τις εργασίες της ειδικής νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του Υπουργείου Δικαιοσύνης για την κύρωση της Σύμβασης του Πατέρμο, ότε και προτάθηκε η αντικατάσταση της φράσης «και επιδιώκει» με τη φράση «που επιδιώκει», ώστε να είναι σαφές ότι η οργάνωση και όχι το άτομο επιδιώκει την τέλεση των κακούργημάτων. Με το νόμο 3875/2010 αντικαταστάθηκε η αρχική διατύπωση με τη φράση «που επιδιώκει».

8. *Χλούπης Γ.*, Διασυνοριακό και Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σελ. 350 επ., και *Λίβος Ν.*, Οργανωμένο Έγκλημα & Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις, Τ. Ι: Δογματική του οργανωμένου εγκλήματος, Τεύχος α': Ο εγκληματολογικό-δογματικός φαινότυπος του οργανωμένου εγκλήματος, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2007, σελ. 108 επ.

9. *Σταμούλη Ε.*, Ποινική Δικαιοσύνη και εξουσίες: το παράδειγμα του οργανωμένου εγκλήματος, Πρακτικά Α' Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρίας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου. Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος: 50 χρόνια Howard Becker "Whose side are we on?", Ελληνική Εταιρία Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα, 2018, σελ. 283.

10. Ο.π., σελ. 285, 286.

11. Ο.π., σελ. 292.

νή συνθήκη ώστε να υπαχθεί η δραστηριότητα αυτή στο οργανωμένο έγκλημα, για την αντιμετώπιση του οποίου –και της τρομοκρατίας– ψηφίστηκε ο προαναφερόμενος νόμος. Κατά την Συμεωνίδου, πολύ ορθά, η ευρύτατη διατύπωση της τότε ρύθμισης θα επέτρεπε την εφαρμογή της σε μια σειρά πράξεων μικρής απαξίας οι οποίες αντιμετωπίζονται ήδη με επάρκεια, ενώ από την άλλη μεριά, σύμφωνα και με την προηγούμενη εμπειρία, οι εκδηλώσεις οργανωμένου εγκλήματος και ιδιαίτερα οι πράξεις τρομοκρατίας μένουν ασύλληπτες, όχι επειδή λείπει το ανάλογο νομικό πλαίσιο –το οποίο υπάρχει και υπήρχε όλα αυτά τα χρόνια– αλλά επειδή κατά κύριο λόγο οι μηχανισμοί καταστολής αδυνατούν για διάφορους λόγους να το εφαρμόσουν<sup>12</sup>. Η παραπάνω άποψη έχει δικαιωθεί απόλυτα, ακόμα και αντίστροφα οι όποιες επιτυχίες και καταδίκες για υποθέσεις οργανωμένων εγκληματικών δράσεων και τρομοκρατίας οφείλονται κυρίως στην επιτυχή εφαρμογή και στην επιχειρησιακή ετοιμότητα των μηχανισμών καταστολής και κυρίως στην πολιτική βούληση για την αντιμετώπισή τους<sup>13</sup>.

Όπως αναφέρει ο Σατλάνης, παραπέμποντας σε σχετική νομολογία, απαιτείται η ύπαρξη δομημένης οργάνωσης-ομάδας, τα κυριότερα χαρακτηριστικά της οποίας θα είναι η διοίκηση αυτής (συνήθως από ομαδάρχες, πυρηνάρχες ή περιφερειάρχες κ.λπ.) και η πειθαρχία των μελών της αλλά και η ύπαρξη χώρων για τις συναντήσεις των μελών της οργάνωσης-ομάδας. Ως «επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση» (νέο 187 ΠΚ) νοείται αυτή, η οποία συγκροτείται με εγκληματική σε βάθος χρόνου προοπτική, στην οποία η βούληση καθενός μέλους υποτάσσεται στη βούληση της ολόκληρης και στην οποία τα μέλη αισθάνονται έναντι αλληλίων ως ενιαία ομάδα. Δηλαδή «δομημένη ομάδα είναι εκείνη που δεν σχηματίζεται περιστασιακά για την άμεση διάπραξη ενός εγκλήματος, αλλά προέχει ο τρόπος λειτουργίας της, ο οποίος διέπει σε τέτοιο βαθμό την εγκληματική δράση, ώστε τα πρόσωπα που τη διεκπεραιώνουν να έχουν δευτερεύουσα σημασία με την έννοια ότι μπορούν να αντικατασταθούν. Το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στη διάρθρωση ενός συστήματος λειτουργίας της οργάνωσης, συνήθως με τη θέσπιση ιεραρχικών δομών στην κατανομή αρμοδιοτήτων και καθηκόντων μεταξύ των μελών, και στη συντονισμένη δράση των μελών της που κατευθύνεται από τη βούληση του συνόλου αυτών για την πραγμάτωση των στόχων της, η οποία (βούληση) εν τοις πράγμασι είναι δεσμευτική για καθένα από τα μέλη, χωρίς να απαιτείται για τη διαμόρφωσή της η συμμετοχή όλων στο σχεδιασμό των εγκλημάτων, αρκεί κάθε μέλος να γνωρίζει, ότι συνεισφέρει

διά της ασκήσεως των ανατεθειμένων σ' αυτό καθηκόντων στην πραγμάτωση των στόχων της. Η οργάνωση-ομάδα πρέπει να αποτελείται από τρία ή περισσότερα πρόσωπα και να έχει ως σκοπό τη διαρκή εγκληματική δράση, δηλαδή δράση εξακολουθητική και για αόριστο χρονικό διάστημα, που δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια. Το να επιδιώκει η εγκληματική οργάνωση οικονομικό όφελος δεν συνιστά όρο και προϋπόθεση του αξιοποιήσιμου<sup>14</sup>.

Όπως αναφέρει η Βιδάλη: «Η πρόσφατη ιστορία του άρθρου 187 αποτελεί ένα παράδειγμα της αμχανίας, αν όχι αποσπασματικής θεώρησης, του οργανωμένου εγκλήματος που διακατέχει τους διαχειριστές της εξουσίας. Ένα χρόνο περίπου μετά τη θέση του σε ισχύ με τη νέα του μορφή άρχισε μια μακρά περίοδος μεταβολών (που διαρκεί ακόμη) του βασικού κειμένου του νόμου για την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα και ειδικά του άρθρου 187 του Ποινικού Κώδικα»<sup>15</sup>. Και συνεχίζει αναφέροντας ότι «... η ταύτιση του οργανωμένου εγκλήματος με την δομημένη εγκληματική οργάνωση (187 ΠΚ), παρά τη θετική εξέλιξη που είχε η αναγνώριση του πραγματοπαγούς χαρακτήρα του ΟΕ και νομολογικά, πραγματώνεται υπό μία εξαιρετικά στενή έννοια, καθώς δεν υπάρχει οποιαδήποτε πρόβλεψη σχετικά με δικτύωση της οργάνωσης έξω από τον κύκλο των μελών της. Ο νόμος τέλος, έθετε σε δοκιμασία την ουδετερότητα του ποινικού νόμου, επιτείνοντας έτσι την επιλεκτική λειτουργία του ποινικο-κατασταλτικού συστήματος. Όπως σχολίαζε ο Μανωλεδάκης, η εστίαση του νομοθέτη στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και η συνακόλουθη υποβάθμιση της σημασίας του οικονομικού οφέλους ως κύριου σκοπού της οργάνωσης, όσο και η περιοριστική αρίθμηση των κακούργημάτων του άρθ. 187 ΠΚ αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου περιπτώσεις εγκλημάτων που δεν περιλαμβάνονται στο εν λόγω άρθρο. Δημιουργείται έτσι ένα πέπλο προστασίας «προς τα πάνω» σε επίπεδο κρατικής γραφειοκρατίας και κέντρων πολιτικής και οικονομικής εξουσίας, που μόνον κατ' εξαίρεση και σε ακραίες περιπτώσεις μπορούν να αποκαλυφθούν (βλ. π.χ. παραδικαστικό κύκλωμα), ως παρεμπόδιστα συνέπεια της εφαρμογής του νόμου<sup>16</sup>. Συνεχίζει, αναφέροντας ότι μεγάλη συζήτηση είχε γίνει στο παρελθόν σχετικά με την απόκλιση του νομοθέτη από θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου, την τυποποίηση της συγκρότησης εγκληματικής οργάνωσης ως αυτοτελούς εγκλήματος, την ευθύνη του μέλους της οργάνωσης για πράξεις της οργάνωσης στις οποίες δεν έχει συμμετάσχει (καθώς έτσι δεν συσχετίζεται ο δράστης με συγκεκριμένη πράξη και επιπλέον εισάγεται η αρχή της συλλογικής ευθύνης), όπως και την εγκληματοποίηση της συμφωνίας για τη διάπραξη εγκλημάτων, έστω και εάν αυτά δεν έχουν διαπραχθεί. Συνολικά η θέσπιση των εν λόγω διατάξεων έχει προκαλέσει πολλές ενστάσεις και διαφωνίες. Συγκεκριμένα, θεωρείται ότι οι διατάξεις αυτές παραβιάζουν βασικές αρχές του φιλελεύθερου ποινικού δικαίου (ουσιαστικά αποσυνδέει την πράξη από τον δράστη, εισάγει την αρχή της συλλογικής ευθύνης, που είναι αντίθετη με τις αρχές του ποινικού δικαίου) και επίσης, είναι αμφίβολο εάν τελικά «συλλαμβάνουν» την πραγματικότητα του οργανωμένου εγκλήματος. Επιπλέον, συχνά έχει διαπιστωθεί, ότι εφαρμόζονται καταχρηστικά,

12. Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Ο Ν 2928/2001 «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργάνωσεων». Βασικά χαρακτηριστικά και πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση, ΠοινΔικ 2001, 694. Αναφέρει επίσης ότι στην περίπτωση του νόμου για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες πράξεις, ο νομοθέτης με την επίκληση και πάλι της ανάγκης πάταξης του οργανωμένου εγκλήματος, διαμόρφωσε μια σειρά κακούργημάτων με τόσο ευρεία διατύπωση, ώστε να μπορούν να υπάγονται σε αυτά και μεμονωμένες πράξεις απλής αποδοχής προϊόντων εγκλήματος. Στα έξι χρόνια εφαρμογής του νόμου, συνεχίζει η συγγραφέας, διώχθηκαν ως κακούργηματα ασήμαντες αποδοχής προϊόντων εγκλήματος, όπως η κατοχή ενός κλεμμένου αυτοκινήτου ή η αγορά 200 ποδηλάτων συνολικής αξίας πέντε εκατομμυρίων δραχμών που ήταν προϊόντα απάτης, αλλά δεν υπήρξε ούτε μία περίπτωση που η δίωξη αφορούσε ξέπλυμα χρήματος το οποίο προερχόταν από το οργανωμένο έγκλημα.

13. Χλούπης, (2005) ό.π., σελ. 504 επ.

14. Σατλάνης Χ., Εισαγωγή στο Ποινικό Δίκαιο. Ειδικό Μέρος, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 54 επ.

15. Βιδάλη, Αντεγκληματική Πολιτική. Από τη Μικροεγκληματικότητα έως το Οργανωμένο Έγκλημα, ό.π., σελ. 208.

16. Λίβος και Μανωλεδάκης σε Βιδάλη, ό.π., σελ. 206.

ακόμα και σε περιπτώσεις που δεν συντρέχουν περιπτώσεις εγκληματικής οργάνωσης, ενώ οι διατάξεις περί επιείκειας σπανίως εφαρμόζονται<sup>17</sup>.

### III. Το νέο 187 ΠΚ

Στην παρ. 1 του νέου άρθρου 187 ΠΚ προβλέπεται (Άρθρο 187-Εγκληματική οργάνωση): 1. Όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε επιχειρησιακά δομημένη και με διαρκή εγκληματική δράση οργάνωση τριών ή περισσότερων προσώπων, που επιδιώκει την τέλεση περισσότερων κακουργημάτων τιμωρείται με κάθειρξη έως δέκα έτη και χρηματική ποινή<sup>18</sup>.

Όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου (4619/2019), ως «επιχειρησιακή» νοείται η δομή ομάδας της οποίας τα μέλη αναλαμβάνουν διακριτούς και αλληλοϋποστηριζόμενους ή αυτοτελείς ρόλους, ή διακριτούς και συνδυασμένους ή ανεξάρτητους στόχους, με σκοπό να αυξήσουν την αποτελεσματικότητά τους είτε ατομικά είτε στο πλαίσιο της συλλογικής τους δράσης, ανεξαρτήτως της γνώσης εκάστου για τα συγκεκριμένα καθήκοντα των άλλων ή και για τον συγκεκριμένο σε κάθε περίπτωση στόχο της οργάνωσης. Με τον όρο αυτό αποδίδεται επίσης ο «πραγματοπαγής» χαρακτήρας της οργάνωσης, που τη διακρίνει σαφώς από τις ομάδες με προσωποπαγή δομή, η επικινδυνότητα των οποίων είναι σαφώς μειωμένη, όπως και η εμβέλεια της εγκληματικής τους δράσης. Ο όρος αυτός θεωρείται από την απολύτως επικρατούσα στη θεωρία άποψη ως το πιο ουσιαστικό στοιχείο διαφοροποίησης των εγκληματικών οργανώσεων από τις απλές συμμορίες, ενώ αξιοποιείται πλέον ως διαφοροποιητικός παράγοντας και από σημαντικό μέρος της νομολογίας<sup>19</sup>. Διευκρινίζεται ότι η οργάνωση δεν αρκεί να έχει οποιαδήποτε διαρκή δράση, όπως ορίζει σήμερα ο νόμος, αλλά πρέπει να διακρίνεται για τη «διαρκή» εγκληματική της δράση.

Είναι σαφές ότι το νέο άρθρο 187 κινείται προς την σωστή δογματικά κατεύθυνση. Παρατηρούνται όμως τα εξής:

#### Διαρκής δράση.

Ως αναφέρθηκε και παραπάνω η έννοια «διαρκής δράση» στον ελληνικό νόμο φαίνεται ότι καταρχήν τις περιπτώσεις του «μεγάλου κόλπου» (μία οργανωμένη εγκληματική δράση) τις εξαιρεί. Η παραπάνω επιλογή έχει λογικά ερείσματα, καθώς μια εγκληματική οργάνωση, όπως και μια (κερδοσκοπική) επιχείρηση συστήνονται για να μείνουν. Ιστορικά οι μεγάλες υπερεθνικές εγκληματικές οργανώσεις, όπως και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις έχουν πολυετή δράση.

Δογματικά, θα ήταν σφάλμα κατ' αρχήν να αποκλειστεί από την περίπτωση διάπραξης με οργανωμένο τρόπο μία μόνο

εγκληματική δράση, όπως θα μπορούσε, θεωρητικά, να συσταθεί μια επιχείρηση για μια συγκεκριμένη κερδοσκοπική δράση. Τα κριτήρια που αναφέρονται (πραγματοπαγές, επιχειρηματικός χαρακτήρας) είναι **ποιοτικά και όχι ποσοτικά**. Μπορεί να αποτελεί **σενάριο με ελάχιστες πιθανότητες εμφάνισης** αλλά πώς θα μπορούσαμε να το αποκλείσουμε αν υπάρχουν και τα άλλα ποιοτικά στοιχεία της δράσης αυτής, όπως η οργάνωση, ο επαγγελματικός σχεδιασμός και υλοποίηση, η χρήση μεθόδων διαφθοράς και βίας, η νομιμοποίηση εσόδων κ.λπ., αν και η χρήση μεθόδων διαφθοράς, η οποία αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της οργανωμένης εγκληματικής δράσης, περισσότερο από τη βία, δεν συνάδει με περιστασιακές περιπτώσεις οργανωμένης εγκληματικής δράσης.

Ωστόσο, η σύσταση μιας οργάνωσης για την τέλεση μιας μόνο εγκληματικής πράξης, —χωρίς ως αναφέρθηκε να αποκλείεται κάτι τέτοιο— η οποία μπορεί να απαιτεί και χρονοβόρο προετοιμασία και καταμερισμό καθηκόντων και η οποία θα απέφερε στους εγκληματίες μεγάλα οικονομικά οφέλη, δεν θα δικαιολογούσε απαραίτητα τη χρήση μεθόδων διαφθοράς —βασικό χαρακτηριστικό της οργανωμένης εγκληματικής δράσης— και επιρροής στην πολιτική και στην οικονομία και ιδιαίτερα της διαφθοράς με την οποία υποκαθίσταται η κρατική δομή από την εγκληματική. Ούτε συνάδει με την μονοπωλιακή τάση του οργανωμένου εγκλήματος για έλεγχο της παράνομης αγοράς με σκοπό τη μεγιστοποίηση των κερδών του.

Κατά τη σύμβαση του Παλέρμο ωστόσο (άρθρο 2 παρ. α' της σύμβασης) οργανωμένη εγκληματική ομάδα υφίσταται για κάποια χρονική περίοδο, και δρα με σκοπό τη διάπραξη ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων<sup>20</sup>.

Επιπλέον δεν συνάδει και το πραγματοπαγές επιχειρηματικό (enterprise) κριτήριο (πραγματοπαγές χαρακτηριστικό) της δυνατότητας αντικατάστασης των μελών της ομάδας, όταν αυτή συστήνεται για μία μόνο εγκληματική δράση, η **νομολογία δε των δικαστηρίων είναι πάγια** σχετικά με τη διαρκή δράση της εγκληματικής οργάνωσης με σκοπό την ανάπτυξη δραστηριότητας σε βάθος χρόνου και όχι με τρόπο ευκαιριακό ή παροδικό<sup>21</sup>.

#### Σκοπός οικονομικού οφέλους και επιχειρησιακή δομή.

Από τη μελέτη της βιβλιογραφίας, ιδιαίτερα αναφορικά με την εφαρμογή μέτρων περιστασιακής πρόληψης (situational crime prevention) για την οργανωμένη εγκληματική δράση, προκύπτει ότι οι οργανωμένοι εγκληματίες είναι συνήθως «ανεξάρτητοι των περιστάσεων»<sup>22</sup>. Το οργανωμένο έγκλημα, με χαρακτηριστικό τον **πραγματοπαγή του χαρακτήρα και λειτουργώντας σαν μια καλά οργανωμένη επιχείρηση**, με τεράστια κέρδη για τους συμμετέχοντες, μπορεί εύκολα να αλλάξει τρόπους και μέσα δράσης και να ξεπεράσει τις όποιες δυσκολίες και εμπόδια. Ενώ σχεδιάζει τη δράση του

17. Βλ. σχετικά Βισδάλη, ό.π., σελ. 188-189.

18. Όπως αναφέρει εύστοχα ο Σατλάνης, ό.π., σελ. 52, ορθότερη θα ήταν η διατύπωση «με σκοπό τη διαρκή εγκληματική δράση», παραπέμποντας στην ΑΠ 210/2017. Αλλιώς, συνεχίζει, για τη στοιχειοθέτηση της ένταξης θα απαιτείται η απόδειξη προηγουμένως διαρκούς εγκληματικής δράσης. Άλλωστε θα ήταν παράλογο να δεχθούμε, ότι μπορεί κάποιος να συγκροτήσει «οργάνωση με διαρκή εγκληματική δράση» σε κάποια χρονική στιγμή. Όταν ιδρύεται και συγκροτείται τέτοια οργάνωση, δεν έχει ακόμα διαρκή εγκληματική δράση. Σκοπό όμως μπορεί να έχει τη διαρκή εγκληματική δράση, την οποία μπορεί να αποκτήσει με την πάροδο του χρόνου.

19. Ενδεικτικά ΣυμβΠλημΓυθ 23/2016.

20. Article 2. Use of terms. For the purposes of this Convention: (a) "Organized criminal group" shall mean a structured group of three or more persons, existing for a period of time and acting in concert with the aim of committing one or more serious crimes or offences established in accordance with this Convention, in order to obtain, directly or indirectly, a financial or other material benefit;

21. Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 210/2017.

22. Von Lampe Klaus, The application of the framework of Situational Crime Prevention to organized crime, Criminology and Criminal Justice, SAGE, 2011, 11.159.

προσεκτικά και με καλή προετοιμασία, αποτελούμενο από μια ομάδα ανθρώπων με καταμερισμό ρόλων στη συνεργασία μεταξύ τους. Αν σε αυτά προστεθούν ο εκφοβισμός και η βία αλλά και η διαφθορά που χαρακτηρίζουν το οργανωμένο έγκλημα, τότε πιο αποτελεσματικό θα είναι να εξαλειφθούν οι παράγοντες που οδηγούν στην εκδήλωση μιας τέτοιας εγκληματικής δράσης (κοινωνική πρόληψη), παρά να ενισχυθούν αυτοί που δυσκολεύουν τη δράση αυτή χωρίς αυτό να σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι εγκαταλείπονται ή αμβλύνονται οι προσπάθειες δυσχέρασης της εγκληματικής δράσης (περιστασιακή πρόληψη). Αναφέρεται ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: Στην Ολλανδία τη δεκαετία του 2000 έγινε προσπάθεια να «χτυπήσουν» το εμπόριο χαπιών έκσταση από τις εγκληματικές οργανώσεις. Πολύ επιτυχημένα στην αρχή με αυστηροποίηση των ελέγχων και με συνεργασία των δικωτικών αρχών απέκλεισαν τις πηγές που τροφοδοτούσαν τις οργανώσεις με τα συστατικά του ναρκωτικού αυτού (από Ρωσία και Κίνα κυρίως), καθώς και των άλλων απαραίτητων στοιχείων για την παρασκευή του. Παρόλα αυτά οι εγκληματικές οργανώσεις άρχισαν να παρασκευάζουν οι ίδιες τα συστατικά αυτά και πιο φτηνά με αποτέλεσμα να παρασκευάζουν φτηνότερα χάπια έκσταση και καλύτερης ποιότητας από ποτέ<sup>23</sup>. Κάπως έτσι θα λειτουργούσε και μια επιχείρηση για να αντιμετωπίσει τα εμπόδια που θέτει ο ανταγωνισμός.

Όπως αναφέρει ο *Λίβος*, **κάθε οργανωμένο έγκλημα έχει εξ ορισμού οικονομικό χαρακτήρα**, παραθέτει δε την άποψη του Donald Cressey: «στην περίπτωση της εγκληματικής οργάνωσης έχουμε να κάνουμε μάλλον με μια οικονομική επιχείρηση με την παραδοσιακή έννοια του όρου, η οποία διαφέρει από τις νόμιμες επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην οικονομία μόνο από τα μέσα που μετέρχεται και όχι από τους σκοπούς που επιδιώκει και την οργάνωση που υιοθετεί για τους επιτύχει»<sup>24</sup>. Η επιχειρηματική θεωρία του οργανωμένου εγκλήματος αναφέρεται ακριβώς στο ότι στην περίπτωση της εγκληματικής οργάνωσης έχουμε να κάνουμε με μια οικονομική επιχείρηση<sup>25</sup>. **Ο λόγος ύπαρξης δε κάθε επιχείρησης είναι η επιδίωξη περιουσιακού οφέλους**.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, λαμβάνοντας υπόψη τον «επιχειρηματικό χαρακτήρα» της οργανωμένης εγκληματικής δράσης και όπως εύστοχα αναφέρει και ο *Λίβος*, στηριζόμενος στις έρευνες των Sieber και Bogel, κανένα προληπτικό ή κατασταλτικό μέτρο δεν θα μπορέσει μακροπρόθεσμα να αποδώσει, αλλά αντίθετα θα παραμείνει αποσπασματικό, εάν δεν ληφθεί σοβαρά υπόψη το οργανόγραμμα λειτουργίας μια εγκληματικής επιχείρησης, δηλαδή το συνολικό κόστος ροής των αγαθών που διακινεί από το σημείο παραγωγής τους στο σημείο κατανάλωσης<sup>26</sup>. Η σε βάθος κατανόηση αυτής της **εφοδιαστικής αλυσίδας του εγκλήματος (logistics του εγκλήματος)** θα οδηγήσει στην επιλογή και υλοποίηση των πιο αποτελεσματικών μέτρων κατά της εγκληματικής αυτής δράσης. Εφόσον η δράση μιας εγκλη-

ματικής οργάνωσης έχει επιχειρηματικό χαρακτήρα, τότε δεν πρόκειται να είναι οι αυστηρότερες ποινικές κυρώσεις που θα λειτουργήσουν ως ανασχετικοί της διαπράξεως των συγκεκριμένων εγκλημάτων παράγοντες, αλλά αντίθετα η σχεδιασμένη - στοχευμένη πρόληψη και η οργανωμένη καταστολή. Εάν δεν μπορεί κανείς να καταργήσει την παράνομη αγορά, μπορεί ωστόσο να αποτρέψει την επέκταση του οργανωμένου εγκλήματος στην νόμιμη τοιαύτη, να αποκλείσει την εδραίωσή του στην κοινωνική ζωή, να ανακόψει την διάβρωση των θεσμών εκ μέρους του και να αποσοβήσει την κατίσχυσή του στην πολιτική θέσμιση της κοινωνίας<sup>27</sup>.

Το αξιολογικό κριτήριο λοιπόν το οποίο πρέπει να τονιστεί για να επέλθει ένας σαφέστερος εννοιολογικός καθορισμός μεταξύ της εγκληματικής οργάνωσης και άλλων εγκληματικών φαινοτύπων, δεν είναι ο αριθμός των ατόμων και το είδος της εγκληματικής δράσης, αλλά **η ποιοτική διαφορά της δράσης** που καθορίζεται από τα κριτήρια τα οποία αναφέρονται παραπάνω, όπως ο επιχειρηματικός και πραγματοπαγής χαρακτήρας της εγκληματικής οργάνωσης. Όπως αναφέρει ορθά η *Σταμούλη* «... οι οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες είναι πρωτίστως επιχειρηματικές δραστηριότητες. Ο Chambliss αναφέρει ότι ένας από τους λόγους για τους οποίους αποτυγχάνουμε να κατανοήσουμε τι είναι το οργανωμένο έγκλημα, είναι ότι το τοποθετούμε σε διαφορετικό πλαίσιο από αυτό της κανονικής - νόμιμης επιχείρησης»<sup>28</sup>.

Χαρακτηριστικό της έννοιας «επιχειρηματικό» (επιχειρησιακή δομή, επιχειρηματικό κριτήριο, επιχειρηματική θεωρία του οργανωμένου εγκλήματος - enterprize theory of organized crime) δεν είναι μόνο η δομή, αλλά παραπέμπει στη δράση επιχειρήσεων. Ο επιθετικός προσδιορισμός αποδίδει ποιοτικά στοιχεία στην πράξη, το οργανωμένο έγκλημα έχει επιχειρηματικό χαρακτήρα, δεν πρέπει να επιφυλάσσεται το χαρακτηριστικό αυτό μόνο στη δομή του οργανωμένου εγκλήματος. **Ο χαρακτήρας της οργάνωσης εν συνόλω είναι επιχειρηματικός**, η δομή μπορεί να αλλάζει (εγκληματικά δίκτυα στον ευρωπαϊκό χώρο, ή κάθετη οργάνωση κ.λπ.), η επιδίωξη όμως του οργανωμένου εγκλήματος (όπως και κάθε επιχείρησης) είναι σταθερή και είναι το **περιουσιακό όφελος**. Το δε **πραγματοπαγές στοιχείο είναι χαρακτηριστικό και γνήσιο υποσύνολο του επιχειρησιακού χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος και αφορά στην αυτοτέλεια της οργάνωσης έναντι της φυσικής υποστάσεως των επιμέρους μελών της**.

Όπως αναφέρει η *Βιδάλη*, «εκτός από ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες η επιδίωξη οικονομικού οφέλους προβλέπεται ως επιβαρυντική περίπτωση (βλ. προηγούμενο άρθρο 187 ΠΚ παρ. 6) το οικονομικό όφελος δεν αποτελεί συστατικό στοιχείο της εγκληματικής οργάνωσης. Αυτό έχει **εξαιρετικό** ενδιαφέρον, επειδή ανατρέπει όλα τα πορίσματα της θεωρίας και της έρευνας για το οργανωμένο έγκλημα αλλά και όσα η Σύμβαση του Παλέρμο και επίσης η Απόφαση Πλαίσιο προβλέπουν: Στην πρώτη εκδοχή του Ν 2829/2001, δεν αναφερόταν καθόλου το οικονομικό όφελος. Στην δεύτερη εκδοχή, με το Ν 3875/2010 που κύρωσε τη σύμβαση του Παλέρμο, το οικονομικό όφελος προκύπτει έμμεσα (ως επι-

23. Βλ. E.R. Kleemans & M.R.J. Soudijn (2017). Organised crime. In: N. Tilley and A. Sidebottom (eds.) Handbook of Crime Prevention and Community Safety. Second edition. Routledge (forthcoming).

24. *Λίβος Ν.*, Οργανωμένο έγκλημα και ειδικές ανακριτικές πράξεις, τ. α', Αθήνα, Π.Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 6, 109, 111, 122, 163.

25. Βλ. σχετικά *Λίβος*, ό.π., όπου στο πέμπτο κεφάλαιο προβαίνει σε μία εξαιρετική και εμπειριστατωμένη παρουσίαση του οργανωμένου εγκλήματος ως οικονομική επιχείρηση, σελ. 147 επ.

26. Βλ. *Λίβος*, ό.π., σελ. 169 επ. και *Χλούπης Γ.*, ό.π. (2005), σελ. 289 επ.

27. *Λίβος*, ό.π., σελ. 190, βλ. και *Χλούπης Γ.*, ό.π. (2005) σελ. 310 επ.

28. *Ειρήνη Σταμούλη*, Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές, Τιμητικός Τόμος για τον Καθηγητή Νέστορα Κουράκη, Έγκλημα και Ποινική Καταστολή σε εποχή Κρίσης, Α' Τόμος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σελ. 1195.

βαρυντική περίπτωση) παρά το γεγονός, ότι στην Σύμβαση του Παλέρμο αναφέρεται ρητά ότι οι εγκληματικές οργανώσεις έχουν ως στόχο τον προσπορισμό οικονομικού οφέλους. Η νομοθεσία, επομένως, αποφεύγει να ορίσει το οικονομικό όφελος ως βασικό στοιχείο του σκοπού της εγκληματικής οργάνωσης. Η διάταξη αυτή επιτείνει την επιλεκτική λειτουργία του ποινικο-κατασταλτικού συστήματος. Το άρθρο αυτό, όταν πρωτοθεσιάστηκε εστίαζε στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και έτσι υποβαθμίστηκε η σημασία του οικονομικού οφέλους, ως κύριου σκοπού μιας εγκληματικής οργάνωσης ... Από τη στιγμή που δεν αναγνωρίζεται το οικονομικό όφελος ως συστατικό στοιχείο της ΕΟ, παρέχει τη δυνατότητα να μην αναζητηθούν τα οικονομικά οφέλη, αλλά ούτε και η προέλευση ή η κατάληξή τους, άρα δεν απονεύρουν οικονομικά το ΟΕ»<sup>29</sup>. Αποτελεί αστοχία μέχρι σήμερα η μη αναγνώριση του οικονομικού οφέλους ως στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω αδικήματος.

Ενδιαφέρον έχουν όσα σχετικά αναφέρονται στο με αριθμό **215/2015 Βούλευμα** του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών (ΠοινΔικ 2015, 483 επ.), με το οποίο παραπέμφθηκε η υπόθεση του κόμματος «Χρυσή Αυγή» στο ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων, ιδιαίτερα η μειοψηφούσα άποψη του εφέτη-εισηγητή Νικ. Σαλάτα που δεν δέχθηκε στοιχειοθέτηση εγκληματικής οργάνωσης.

Η **πλειοψηφούσα άποψη** στο παραπάνω βούλευμα αναφέρει τα εξής: «Από τη διάταξη του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντ. προκύπτει ότι, εκτός από τους κανόνες του διεθνούς δικαίου που είναι γενικά παραδεκτοί, και οι διεθνείς συμβάσεις αποτελούν μέρος του εσωτερικού δικαίου υπό την προϋπόθεση ότι έχουν κυρωθεί με νόμο και έχουν γίνει οι κατά περίπτωση αναγκαίες προβλέψεις με τον προς τούτο προσαρμοστικό νόμο. Η ενσωμάτωση των προβλέψεων των συμβάσεων στο ελληνικό δικαίκο σύστημα, γίνεται είτε ταυτόχρονα με την κύρωση της εκάστοτε σύμβασης είτε με μεταγενέστερο της κύρωσης νόμο, κατά τρόπο, ώστε να αντικαθίστανται ή να τροποποιούνται υφιστάμενες διατάξεις ή και να εισάγονται το πρώτον νομοθετικές ρυθμίσεις, με σκοπό τη συμμόρφωση της Ελλάδας στις αναληφθείσες υποχρεώσεις. Στα ποινικού ενδιαφέροντος θέματα ενόψει της διαφορετικότητας των ποινικών συστημάτων των συμβαλλομένων κρατών-μερών, δεν είναι νοητή και δογματικά συνεπής η άμεση ενσωμάτωση στην ελληνική ποινική νομοθεσία των διαλαμβανόμενων στη σύμβαση προβλέψεων, λαμβανομένου υπόψη ότι με τις διεθνείς συμβάσεις καθορίζονται οι πρωτεύοντες κανόνες και τα συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προσαρμόσουν κατά τούτο τη νομοθεσία τους, σύμφωνα με τους περιεχόμενους στο κείμενο της σύμβασης κανόνες και όρους, με τη θέσπιση, εφόσον υπόκειται περίπτωση, των ανάλογων κυρωτικών ποινικών νόμων, μη αποκλεισμένης και της επί το αυστηρότερον προσαρμογής της ελληνικής ποινικής νομοθεσίας έναντι των συγκεκριμένων συμβατικών προβλέψεων ... Η Ελλάδα υπέγραψε την παραπάνω Σύμβαση και με το νόμο 3875/2010 κύρωσε αυτή, προσαρμόζοντας με τη σημερινή του μορφή το άρθρο 187 ΠΚ. Όπως δε σαφώς προκύπτει από το περιεχόμενο των παρ. 1 και 6 εδ. α' του παραπάνω άρθρου, ο Έλληνας νομοθέτης, επέλεξε, σύμφωνα με το άρθρο 34 της εν λόγω Σύμβασης, την επί το αυστηρότερον προσαρμογή της νομοθεσίας για την επίτευξη των σκοπών της Σύμβασης, που έχει καταστεί μέρος της εσωτερικής νομοθεσίας, δεδομένου ότι, για την

κατάφαση του συγκεκριμένου εγκλήματος δεν απαιτείται, ως στοιχείο της υποκειμενικής του υπόστασης, η επιδίωξη πορισμού οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, το οποίο αποτελεί, σε περίπτωση συνδρομής του, επιβαρυντική περίπτωση. Με το παραπάνω άρθρο διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης, αφού «Οι προτεινόμενες ρυθμίσεις επεκτάθηκαν σε κάθε είδους οργανωμένη εγκληματικότητα, εγκληματικότητα δηλαδή προερχόμενη από εγκληματικές οργανώσεις με όποιο όνομα και αν είναι αυτές γνωστές και ανεξάρτητα από τους ποικίλους στόχους που μπορεί να προωθούν. Κοινωνική απαξία έχουν οι εγκληματικές πράξεις τους, όχι κατ' ανάγκη οι στόχοι ...» (βλ. Εισηγητική Έκθεση του Ν 2928/2001 και Εισηγητική Έκθεση του Ν 3875/2010 με τον οποίο κυρώθηκε η εν λόγω Σύμβαση). Επιβεβαιωτική των παραπάνω εκτιμήσεων είναι και η άποψη της θεωρίας και της νομολογίας, η οποία επιστημαίνει ότι για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος του άρθρου 187 παρ. 1 ΠΚ, δεν απαιτείται η επιδίωξη πορισμού οικονομικού οφέλους (βλ. ΑΠ 473/2011 ΠοινΧρ 2012, 179, Ποινικός Κώδικας, Μ. Μαργαρίτη, αρ. 187, σελ. 501, Ι. Μανωλεδάκη, Ασφάλεια και Ελευθερία, 2002, σελ. 8 επ., Χ. Μυλωνόπουλου, Ν 2928/2001 για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων, ΠοινΔικ 2001, 793, Α. Συκιάτου, Ευρωπαϊκή Ένωση - Οργανωμένο Έγκλημα, ΠοινΧρ 2008, 200, Συγκριτική επισκόπηση Ευρωπαϊκών Νομοθεσιών για την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης από τη Νομική Επιτροπή του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου). Επομένως, τα περί του αντιθέτου υποστηριζόμενα με τα υπομνήματα των κατηγορουμένων είναι αβάσιμα και απορριπτέα, αφού υπάρχει συμβατότητα των προβλέψεων του άρθρου 187 ΠΚ με τις σχετικές ρυθμίσεις της Σύμβασης».

Όπως αναφέρει και ο *Σατλάνης*: αν φιλοσοφήσει κανείς λίγο πάνω στη σημασία των διεθνών συμβάσεων, θα συλλογισθεί ως εξής: Με μια διεθνή σύμβαση, όπως συμβαίνει και σε μια ενοχική σύμβαση, αναλαμβάνουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη να εκπληρώσουν κάποιες υποχρεώσεις. Σε πολλές διεθνείς συμβάσεις που προβλέπουν το αξιόποιν συμπεριφορών, οι οποίες προσβάλλουν έννομα αγαθά και συμφέροντα της διεθνούς κοινότητας και αποτελούν διεθνικά εγκλήματα (εμπορία ανθρώπων, παραχάραξη νομίσματος, σωματεμπορία, διακίνηση ναρκωτικών, τρομοκρατία, οργανωμένο έγκλημα, εγκλήματα γενοκτονίας, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή εγκλήματα πολέμου κ.λπ.), τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να προβλέπουν αυτές τις συμπεριφορές ως εγκλήματα, να τις κολάζουν με αυστηρές ποινές (βλ. π.χ. άρθρα 5 και 34 της Διεθνούς Σύμβασης του Παλέρμο) και να τηρούν το δικονομικό αξίωμα «aut dedere aut judicare» (ή θα εκδώσει ή θα δικάσει). Η Ελλάδα λοιπόν εκπλήρωσε πλήρως την υποχρέωσή της που ανέλαβε με τη Σύμβαση του Παλέρμο (και μάλιστα πριν την κυρώσει με νόμο) σχετικά με τον κολασμό της εγκληματικής οργάνωσης. Όμως, ως κυρίαρχο κράτος η Ελλάδα, διατηρεί το δικαίωμα να προβλέπει επιπροσθέτως ως έγκλημα και την περίπτωση της εγκληματικής οργάνωσης, η οποία δεν επιδιώκει οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος αλλά σκοπεί π.χ. να φονεύει ένεκα ορισμένης (νεοαζιστικής) ιδεολογίας πολιτικούς πρόσφυγες, λαθρομετανάστες ή και πολιτικούς αντιπάλους!!<sup>30</sup>

Έχει όμως ιδιαίτερο ενδιαφέρον η **άποψη της μειοψηφίας**, εξού και παρατίθεται ολόκληρη, καθώς κατά την άποψη του γράφοντος διατυπώνει σημαντικά επιχειρήματα και είναι δογματικά εύστοχη: «Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί τα

29. Βιδάλη, Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, ό.π., σελ. 189 επ.

30. Ό.π., σελ. 58, 59.

τελευταία χρόνια την πλέον δυναμική και διαδεδομένη μορφή εγκλήματος, η πρόληψη και καταστολή του οποίου αποτελεί βασική προτεραιότητα της αντεγκληματικής πολιτικής τόσο σε υπερεθνικό, όσο και σε εθνικό επίπεδο. Σε υπερεθνικό επίπεδο η σημαντικότερη εξέλιξη εντοπίζεται στη «Σύμβαση κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος», που υπεγράφη το 2000 στο Παλέρνο της Ιταλίας από 184 κράτη (μεταξύ αυτών και από την Ελλάδα) στα πλαίσια της διάσκεψης του ΟΗΕ, κατά το διάστημα από 12 έως 15 Δεκεμβρίου. Στη Σύμβαση αυτή οριοθετείται η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης. Στο άρθρο 2 περ. α' αυτής ορίζεται ότι ως «οργανωμένη εγκληματική ομάδα νοείται δομημένη ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων που υπάρχει για κάποια χρονική περίοδο και ενεργεί με κοινό σκοπό τέλεσης ενός ή περισσότερων σοβαρών εγκλημάτων ή εγκλημάτων που θεσπίζονται σύμφωνα με τη Σύμβαση αυτή, προκειμένου να ποριστεί, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Το στοιχείο του (επιδιωκόμενου) από την εγκληματική οργάνωση πορισμού, αθεμίτου εννοείται, οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, είναι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος που κατά τη Σύμβαση του Παλέρνο πρέπει να συνοδεύει την τυποποίησή του στις εθνικές έννομες τάξεις των συμβληθέντων κρατών (Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Προς μία νέα οριοθέτηση του αξιόποινου του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ. Η σημασία της για την εθνική μας έννομη τάξη, μελέτη, ΠοινΔικ 2005, 1435 επ. ιδίως 1445, όπου στη σημ. 60 και άλλες παραπομπές) διότι αποτελεί ειδοποιό διαφορά της εγκληματικής οργάνωσης (Α. Τζαννετής, Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης κατά το νέο άρθρο 187 ΠΚ, ΠοινΧρ 2001, 1016 επ. ιδίως 1016) έναντι άλλων μορφών οργανωμένου εγκλήματος που δεν κατατείνουν στον προσπορισμό οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, όπως λ.χ. είναι οι τρομοκρατικές οργανώσεις ή άλλου είδους οργανώσεις και μορφώματα, κινούμενα από ιδεολογικούς σκοπούς και κίνητρα. Ο σκοπός αυτός μάλιστα, όντας βασικός για την οριοθέτηση της εγκληματικής οργάνωσης, επαναλαμβάνεται και στο άρθρο 5 παρ. 1 της Συμβάσεως του Παλέρνο.

Στην ανωτέρω Σύμβαση προσχώρησε και η Ευρωπαϊκή Ένωση με την Απόφαση 2004/579/ΕΚ του Συμβουλίου της 29.4.2004 (ΕΕL 261 της 6.8.2004, σελ. 69). Τέσσερα έτη αργότερα, εκδόθηκε και η απόφαση-πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 24.10.2008 (ΕΕL 300 της 11.11.2008, σελ. 42) «για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος», η οποία σε γενικές γραμμές ταυτίζεται κατά το περιεχόμενο με τη «Σύμβαση του Παλέρνο». Μάλιστα ρητά αναφέρεται ότι βασίζεται στη Σύμβαση του Παλέρνο. Και η απόφαση-πλαίσιο οριοθετώντας την έννοια της εγκληματικής οργάνωσης στο άρθρο 1 παρ. 1 αυτής, ορίζει ότι «ως εγκληματική οργάνωση νοείται η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δύο προσώπων, που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν αξιόποινες πράξεις, οι οποίες επισύρουν ποινή στερητική της ελευθερίας μεγίστης διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών ή βαρύτερη ποινή, με σκοπό να προσπορισθούν, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Ρητά επομένως εκλαμβάνει ως «εγκληματική οργάνωση» εκείνη που τα μέλη της ενεργούν, όχι από ακραία πολιτική ιδεολογία ή πεποιθήσεις, ακόμα και από διαστρεφικό χαρακτήρα (λ.χ. ομάδα σατανιστών), αλλά «με σκοπό να προσπορισθούν, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Και από τη νομική αυτή περιγραφή προκύπτει ότι η αναφορά γίνεται σε εγκληματικές οργανώσεις «τύπου μαφίας» ή παρόμοια εγκληματικά κυκλώματα. Το τελευταίο συνάγεται και

από το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2011 σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα στην ΕΕ (210/2309 (INI), στο οποίο, όχι μόνο γίνεται αναφορά στο ότι «η δράση του οργανωμένου εγκλήματος έχει ως στόχο, αλλά και βασίζεται στην αποκόμιση οικονομικού οφέλους» (παρ. Δ), αλλά και στις προτάσεις της προς την Επιτροπή στην παρ. 14 με τίτλο «Εξάλειψη βαθιά ριζωμένων στην ΕΕ εγκληματικών οργανώσεων τύπου «μαφίας» προτρέπει την Επιτροπή «να εκπονήσει πρόταση Οδηγίας, με σκοπό την ποινικοποίηση σε όλα τα κράτη-μέλη των σχέσεων με εγκληματικές οργανώσεις τύπου μαφίας ή άλλα εγκληματικά κυκλώματα έτσι ώστε να μπορούν να διώκονται οι εγκληματικές οργανώσεις που αποκομίζουν κέρδη ...». Είναι βέβαια αλήθεια ότι, όσο και αν μία απόφαση-πλαίσιο παραλληλίζεται με μία Οδηγία, πρόκειται για διαφορετικό νομικό κείμενο ενός πυλώνα με διακυβερνητικά χαρακτηριστικά (Δ. Κιούπης/Δ. Μουζάκης, Οι αποφάσεις-πλαίσια της ΕΕ, Αθήνα 2011), που δεν μπορεί να αναπτύξει από μόνο του άμεσο αποτέλεσμα (Ε. Σαχπεκίδου, σε Π. Στάγκου/Ε. Σαχπεκίδου, Δίκαιο των ΕΚ και της ΕΕ, 2000, σελ. 227-228), ενώ η τυχόν παραβίαση για τη μεταφορά στην εθνική έννομη τάξη κατά τον τρόπο που επιθυμεί η ΕΕ δεν συνδέεται σε κάποια περίπτωση με τις συνέπειες των παραβιάσεων του παράγωγου δικαίου του κοινοτικού πυλώνα. Ωστόσο, ο εθνικός νομοθέτης κάθε κράτους-μέλους οφείλει να μεταφέρει το περιεχόμενο των ρυθμίσεων της ανωτέρω απόφασης-πλαίσιο στην εσωτερική έννομη τάξη και, εάν δεν το έχει πράξει, δηλαδή, να τυποποιήσει με νόμο το αδίκημα της εγκληματικής οργάνωσης με περιεχόμενο σύμφωνο και συμβατό με το περιεχόμενο της απόφασης-πλαίσιο και της Σύμβασης του Παλέρνο, ή αν έχει τυποποιήσει ήδη το αδίκημα, αλλά με άλλα (λιγότερα ή περισσότερα, πάντως ποιοτικά διάφορα) στοιχεία, οφείλει να τροποποιήσει την υφισταμένη διάταξη και να την προσαρμόσει ώστε να τελεί σε συμφωνία με την απόφαση-πλαίσιο και τη Σύμβαση του Παλέρνο (Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, ό.π., σελ. 1445). Αν δεν το πράττει αυτό, τα δικαστήρια, εφαρμόζοντας τις θεμελιώδεις για το ποινικό δίκαιο αρχές της νομιμότητας και της αναλογικότητας, οφείλουν να «ακυρώνουν» τις ασύμβατες προς τα διεθνή αυτά νομικά κείμενα επιλογές, προσθέτοντας εκείνα τα ελλείποντα από εθνικούς νομικούς ορισμούς στοιχεία (Ελ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Για ένα νέο ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ, ΠοινΧρ 2006, 865 επ. ιδίως 872).

Ο Έλληνας νομοθέτης, εναρμονιζόμενος κατ' αρχήν με τις προβλέψεις της Σύμβασης του Παλέρνο πριν ακόμη την κυρώσει με νόμο, τυποποίησε το «οργανωμένο έγκλημα» με το Ν 2928/2001, με τον οποίο τροποποίησε το άρθρο 187 του ΠΚ. Στο νέο άρθρο προσδιορίστηκε η νομοτυπική μορφή της εγκληματικής οργάνωσης έχοντας ως πρότυπο και τη διάταξη της παρ. 129 του γερμανικού Ποινικού Κώδικα (Χ. Σατλάνης/Λ. Μαργαρίτης, Είναι δυνατή η θεώρηση ενός πολιτικού κόμματος ή μίας πολιτικής οργάνωσης ως εγκληματικής οργάνωσης; ΠοινΔικ 2013, 761 επ., Λ. Μαργαρίτης/Κ. Χατζηγιάννου, ΠοινΔικ 2014, 169 επ.).

Η πρώτη παράγραφος του άρθρου αυτού, στην οποία περιέχεται το βασικό αδίκημα, έχει (όπως αργότερα τροποποιήθηκε με τους Ν 3064/2002, 3658/2008, 3875/2010, 4042/2012, 4049/2012 και 4072/2012 ως εξής: «1. Με κήρυξη μέχρι δέκα έτη τιμωρείται όποιος συγκροτεί ή εντάσσεται ως μέλος σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα (οργάνωση) που επιδιώκει τη διάπραξη περισσότερων κακουργημάτων, που προβλέπονται στα άρθρα 207 ...



2. Όποιος παρέχει ουσιώδεις πληροφορίες ή υλικά μέσα, με σκοπό να διευκολύνει ή να υποβοηθήσει οργάνωση της προηγούμενης παραγράφου για τη διάπραξη των επιδιωκόμενων από αυτή κακουργημάτων, τιμωρείται με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών. 3. Όποιος διευθύνει την οργάνωση της πρώτης παραγράφου τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται το μέλος της οργάνωσης αν κατά τον χρόνο τέλεσης του εγκλήματος του δεύτερου εδαφίου της πρώτης παραγράφου ήταν δημόσιος υπάλληλος ή υπάλληλος υπό την έννοια του άρθρου 263Α. 4. Όποιος ... Ο ορισμός της εγκληματικής οργάνωσης στο άρθρο 187 ΠΚ είναι ανάλογος με τον αντίστοιχο ορισμό, που υιοθετήθηκε στο άρθρο 2α, Παράρτημα 1 της Σύμβασης του Παλέρμο (και στο άρθρο 1 παρ. 1 της απόφασης-πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 24.10.2008), ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, ορίζει την οργανωμένη εγκληματική ομάδα ως δομημένη ομάδα από τρία ή περισσότερα πρόσωπα, που υφίσταται για ορισμένη περίοδο χρόνου και ενεργεί συντονισμένα με σκοπό να διαπράξει ένα ή περισσότερα σοβαρά εγκλήματα και προκειμένου να αποκομίσει, άμεσα ή έμμεσα, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος. Από τη σύγκριση, όμως, των ορισμών που δίνονται για το οργανωμένο έγκλημα στη Σύμβαση του Παλέρμο και στην απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου της ΕΕ, αφενός και στο άρθρο 187 του ΠΚ, αφετέρου, προκύπτει ότι στο δεύτερο δεν συγκαταλέγεται μεταξύ των εννοιολογικών στοιχείων του οργανωμένου εγκλήματος, ο σκοπός, άμεσου ή έμμεσου, προσπορισμού οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, ο οποίος αντιθέτως κατά τα οριζόμενα στα ανωτέρω διεθνή κείμενα αποτελεί ειδοποιό γνώρισμα της εγκληματικής οργάνωσης. Η διαφορά αυτή είναι ουσιώδης διότι η ανωτέρω επιδίωξη, η οποία καθιστά την υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος υπερχειλή, είναι σύμφυτη με το οργανωμένο έγκλημα (Α. Τζαννετής, ό.π., σελ. 1016, Φ. Ριζάβα, Οργανωμένο έγκλημα, Αθήνα, 2012, σελ. 383, 384, Α. Χριστόπουλος, Διαχρονική επισκόπηση του οργανωμένου εγκλήματος, ΠοινΔικ 2014, 65 επ., ιδίως 72, 73). Η παραίτηση του Έλληνα νομοθέτη από την πρόσθετη υποκειμενική προϋπόθεση του σκοπού του οικονομικού οφέλους ξενίζει για δύο λόγους: Πρώτον, διότι αποκλίνει από το ακολουθούμενο κατά τα λοιπά νομοθετικό πρότυπο της Σύμβασης του Παλέρμο και αντιφάσκει προς την ίδια την Αιτιολογική Έκθεση του νομοσχεδίου, η οποία υπογραμμίζει τον χαρακτήρα του οργανωμένου εγκλήματος ως κερδοφόρας επιχείρησης. Και δεύτερον, επειδή θεσπίζεται μία διευρυμένη έννοια της εγκληματικής οργάνωσης, η οποία απομακρύνεται από τη σύγχρονη θεώρηση του οργανωμένου εγκλήματος ως οικονομικής επιχείρησης που δραστηριοποιείται κερδοσκοπικά στην παράνομη αγορά (Α. Τζαννετής, ό.π., σελ. 1016, 1017).

Η διαφοροποίηση αυτή εξηγείται ιστορικά ως προσπάθεια του Έλληνα νομοθέτη να «χωρέσει» στον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος και το φαινόμενο της τρομοκρατίας, όπου τα κίνητρα είναι κατά βάση πολιτικά και ιδεολογικά (Ι. Μανωλεδάκης, Ασφάλεια και Ελευθερία, Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 107). Πράγματι, ο τότε Υπουργός Δικαιοσύνης Μ. Σταθόπουλος επιβεβαιώνει την άποψη αυτή, αναφέροντας προς αποφυγή παρεξηγήσεων και παρερμηνειών, ότι ο Έλληνας νομοθέτης επίσημα και δημόσια έχει διακηρύξει ότι επεξέτεινε τα μέτρα που προβλέπονταν για το οργανωμένο έγκλημα στη Σύμβαση του Παλέρμο και στις τρομοκρατικές οργανώσεις, αφαιρώντας το περιοριστικό κριτήριο της επιδίωξης οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, ακριβώς γιατί έκρινε ότι η κοινότητα πολλών χαρακτηριστικών μεταξύ των δύο φαινομένων μπορούσε να δικαιολογήσει την ανα-

γωγή τους σε μία έννοια γένους για την πρόβλεψη των ίδιων συνεπειών (Μ. Σταθόπουλος, Μελέτες Ι, Γενική Θεωρία του Δικαίου - Ανθρώπινα Δικαιώματα, Αθήνα 2007, σελ. 600-632, ιδίως αριθμ. περιθ. 28 και υποσημ. 27). Γι' αυτό και οι ποινικές διώξεις εναντίον των μελών της «17Ν» μίας τρομοκρατικής οργάνωσης (ΑΠ 835/2012 αδημ.) ασκήθηκαν με βάση το άρθρο 187 ΠΚ<sup>31</sup>.

Ωστόσο ο σκοπός αυτός, στον οποίο απέβλεψε τότε ο Έλληνας νομοθέτης, θεραπεύτηκε και ικανοποιήθηκε τρία έτη αργότερα, οπότε με το άρθρο 40 παρ. 1 του Ν 3251/2004 το έγκλημα της τρομοκρατικής οργάνωσης και των τρομοκρατικών πράξεων τυποποιήθηκε με ειδική και αυτοτελή μορφή στο άρθρο 187Α του ΠΚ. Έτσι εξέλιπε πλέον η ανάγκη αυτή και *a contrario* πρέπει να γίνει δεκτό, με βάση την ιστορική, βουλευτική και τελεολογική ερμηνεία ότι ο Έλληνας νομοθέτης δεν επιθυμεί πλέον τη διευρυμένη ως άνω έννοια της εγκληματικής οργάνωσης, αλλά αντίθετα, συστοιχούμενος και με τις επιταγές της διεθνούς έννομης τάξεως (Σύμβαση Παλέρμο και απόφαση-πλαίσιο της ΕΕ), ως έχει έννομη υποχρέωση επιθυμεί εκείνον τον ορισμό της εγκληματικής οργάνωσης που προβλέπουν τα κείμενα αυτά.

Ενόψει όλων αυτών των νομικών και πραγματικών δεδομένων, επειδή η διάταξη του άρθρου 187 του ΠΚ παρίσταται (ως προς το ανωτέρω ειδικά στοιχείο) ασύμβατη προς τις επιταγές του υπερεθνικού νομοθέτη, επί πλέον δε κατέστη εκ των υστέρων ανακόλουθη προς τον δεδηλωμένο σκοπό του Έλληνα νομοθέτη (να παραλείψει το σκοπό πορισμού οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους για να «χωρέσει» μέσω αυτής της διευρύνσεως στον ορισμό του οργανωμένου εγκλήματος και το φαινόμενο της τρομοκρατίας), για την κατανόηση της αληθούς έννοιας του άρθρου 187 του ΠΚ, η προσφυγή μόνο στη γραμματική ερμηνεία πρέπει να αποκλεισθεί. Ορθότερο είναι η αναζήτηση του αληθινού νοήματος να γίνει κυρίως με κριτήρια ιστορικά και στα πλαίσια πάντοτε της αναζήτησης της βούλησης του Έλληνα νομοθέτη<sup>32</sup>. Για τις επιλογές του Έλληνα νομοθέτη βασικό ρόλο διαδραμάτισαν, για τη θέσπιση αυτοτελούς ειδικού ποινικού άρθρου (187 ΠΚ), οι προβλέψεις των προαναφερομένων δύο υπερεθνικών κειμένων. Οπότε υπό το βάρος των διεθνών αυτών κειμένων, αλλά και στα πλαίσια που αυτά διαγράφουν (αφού από το 2004 εξέλιπε πλέον ο λόγος υπαγωγής και των τρομοκρατικών οργανώσεων στο ανωτέρω άρθρο), η ερμηνεία του πρέπει να περιοριστεί στα όρια που αυτά προσδιορίζουν. Αναζητώντας λοιπόν τη βούληση του νομοθέτη, όπως ιστορικά εξηγείται μέσα από τα ανωτέρω διεθνή κείμενα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι σκοπός του δεν είναι να τυποποιήσει στο άρθρο 187 του ΠΚ (χωρίς τη συνδρομή του σκοπού πορισμού οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους) και πράξεις τρομοκρατικών οργανώσεων ή άλλων ακραίων πολιτικών οργανώσεων, την ποινική απαξία των οποίων καλύπτει το αδίκημα του άρθρου 187Α του ΠΚ.

Περαιτέρω, πρέπει να σημειωθεί και το εξής, που είναι και το σημαντικότερο όλων: Εν τέλει η Σύμβαση του Παλέρμο κυρώθηκε στην Ελλάδα με το άρθρο πρώτο του Ν 3875/2010 (ΦΕΚ Α' 158/20.9.2010) και έκτοτε έχει την (υπερνομοθετική) ισχύ, που ορίζει το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντ. για τις διεθνείς συμβάσεις. Σύμφωνα δε με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντ.: «Οι ... διεθνείς συμβάσεις από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ, σύμφωνα με τους όρους

31. Η έμφαση του γράφοντος.

32. Ό.π.

κάθε μίας, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου ...» (Π. Παράρας, Σύνταγμα 1975 - Corpus, 1975, στο άρθρο 28 σελ. 405 επ., Α. Κονταξής, Ποινικός Κώδικας, Αθήνα, 2000, στο άρθρο 1 σελ. 40, 76, 77). Δηλαδή με την κύρωσή της η Σύμβαση έχει άμεση και υπερνομοθετική μορφή στο εθνικό μας δίκαιο. Επομένως, ο ορισμός της εγκληματικής οργάνωσης, που διαλαμβάνεται στη Σύμβαση του Πατέρμο και περιλαμβάνει στην υποκειμενική υπόσταση της νομοτυπικής μορφής του αδικήματος (ως στοιχείο του υπερχειλούς δόλου) το σκοπό της εγκληματικής οργάνωσης «να ποριστεί, αμέσως ή εμμέσως, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος» από τη δράση της, υπερισχύει του ορισμού που διατύπωσε με ευρύτερο τρόπο ο εθνικός νομοθέτης. Υπερισχύει μάλιστα, όχι όπως πριν την κύρωση ερμηνευτικά, αλλά ως αναπόσπαστο πλέον μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου. Η υπεροχή αυτή της Σύμβασης σημαίνει ότι όλα τα εθνικά όργανα, ιδίως τα δικαστήρια, οφείλουν να την εφαρμόζουν άμεσα είτε ερμηνεύοντας κατάλληλα (σύμφωνα με τη Σύμβαση) το εθνικό δίκαιο, είτε παραμερίζοντας διατάξεις του, που θέτουν όρους ασυμβίβαστους με τη Σύμβαση (Στ. Μαθίας, ΕΣΔΑ, Εισαγωγή, Αθήνα, 1999, σελ. 17 και 18).

Είναι αλήθεια ότι σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης του Πατέρμο «αντικείμενο αυτής της σύμβασης είναι η προαγωγή της συνεργασίας για την αποτελεσματική πρόληψη και καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος». Επίσης ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 1, «η Σύμβαση εφαρμόζεται, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά, για την πρόληψη, διερεύνηση και δίωξη: α) Εγκλημάτων που θεσπίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 5, 6, 8 και 23 αυτής, β) Σοβαρών εγκλημάτων, όπως ορίζονται στο άρθρο 2, όταν το έγκλημα είναι διεθνικής φύσεως και αφορά οργανωμένη εγκληματική ομάδα. Η έννοια του εγκλήματος διεθνικής φύσεως αναλύεται στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου.

Επομένως, η Σύμβαση εφαρμόζεται, τόσο για την πρόληψη, διερεύνηση και δίωξη εγκλημάτων, «σοβαρών» εγκλημάτων «διεθνικής φύσεως», που αφορούν οργανωμένη εγκληματική ομάδα (3.1β), όσο και για την πρόληψη, διερεύνηση και δίωξη εγκλημάτων, που θεσπίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 5, 6, 8 και 23 αυτής (3.1α), χωρίς στην περίπτωση αυτή να απαιτείται, τα εγκλήματα αυτά να έχουν διεθνικό χαρακτήρα. Επομένως, μπορεί να είναι και εθνικής μόνον εμβέλειας.

Κατά δε το άρθρο 5 παρ. 1 της Συμβάσεως που έχει τίτλο «Ποινικοποίηση της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα»: «Κάθε Κράτος-Μέρος οφείλει να υιοθετήσει τα νομοθετικά και άλλα μέσα που μπορεί να είναι απαραίτητα για να θεσπισθούν τα εξής, ως ποινικά αδικήματα, όταν τελούνται με πρόθεση:

(α) Οποιοδήποτε από τα ακόλουθα δύο ή και τα δύο ως ποινικά αδικήματα, ξεχωριστά από αυτά που αφορούν την απόπειρα ή ολοκλήρωση της αξιόποινης δραστηριότητας:

I. Συμφωνία μ' ένα ή περισσότερα άλλα πρόσωπα τέλεσης σοβαρού εγκλήματος, για σκοπό που αφορά, άμεσα ή έμμεσα, την απόκτηση οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους και, εφόσον απαιτείται από την εσωτερική νομοθεσία, συνεπάγεται πράξη που επιχειρήθηκε από συμμετοχο για την προαγωγή της συμφωνίας ή αφορά οργανωμένη εγκληματική ομάδα.

II. Συμπεριφορά από πρόσωπο το οποίο, γνωρίζοντας είτε το σκοπό και τη γενική εγκληματική δραστηριότητα μίας οργανωμένης εγκληματικής ομάδας ή την πρόθεσή της να τελήσει τα εν λόγω αδικήματα, συμμετέχει ενεργά: α) σε εγκληματι-

κές δραστηριότητες της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, β) σε άλλες δραστηριότητες της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, γνωρίζοντας ότι η συμμετοχή του θα συνεισφέρει στην επίτευξη του εγκληματικού σκοπού που περιγράφεται πιο πάνω.

(β) Οργάνωση, διεύθυνση, συνδρομή, υποκίνηση, διευκόλυνση ή παροχή συμβουλών για την τέλεση σοβαρού εγκλήματος από οργανωμένη εγκληματική ομάδα».

Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η Σύμβαση του Πατέρμο δεν έχει περιχαρακώσει το πεδίο εφαρμογής της αυστηρά και αποκλειστικά μόνο στο Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, αλλά επεκτείνει τα όριά της και στα αδικήματα των άρθρων 5, 6, 8 και 23 αυτής (συμμετοχή σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, νομιμοποίηση προϊόντων εγκλήματος, διαφθορά και παρακώλυση δικαιοσύνης), ανεξάρτητα από το αν αυτά είχαν ή όχι χαρακτήρα διεθνικής φύσεως.

Πιο συγκεκριμένα, στο προπαρατιθέμενο άρθρο 5 καθιερώνεται υποχρέωση των Κρατών-Μερών, επομένως και της Ελλάδος, να ποινικοποιήσουν τη συμμετοχή σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, όπως η έννοια αυτής οριοθετείται στο άρθρο 2α της Σύμβασης, με κάθε δυνατή μορφή συμμετοχής, και δη της ίδρυσης, ένταξης, οργάνωσης, διεύθυνσης, συνδρομής, υποκίνησης, διευκόλυνσης ή παροχής συμβουλών, ανεξάρτητα, όπως προαναφέρθηκε, από το αν το έγκλημά τους είναι διεθνικής φύσεως ή όχι. Συμπληρωματικά, αναφέρεται ότι η Ελλάδα καμία αντίθετη επιφύλαξη δεν έχει διατυπώσει κατά την κύρωση της Σύμβασης (βλ. άρθρο 12 του Ν 3875/2010).

Ενώ θα αρκούσαν οι ορισμοί των προπαρατεθέντων και μόνον άρθρων για να γίνει δεκτή η εφαρμογή της Σύμβασης και επί των μη διεθνικής φύσεως εγκλημάτων συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική οργάνωση, εν τούτοις τα ίδια επαναλαμβάνονται πλέον σαφέστερα και στο άρθρο 34 αυτής, το οποίο έχει τίτλο «Εφαρμογή της Σύμβασης».

Στην πρώτη παράγραφο επαναλαμβάνεται ότι «Κάθε Κράτος-Μέρος λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα, στα οποία περιλαμβάνονται νομοθετικά και διοικητικά μέτρα, σύμφωνα με τις θεμελιώδεις αρχές του εσωτερικού του δικαίου, για να διασφαλίσει την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του κατά τη Σύμβαση αυτή».

Στη δεύτερη παράγραφο, ορίζεται ακόμη με πιο ειδικό και κατ' εξοχήν εμφαντικό τρόπο ότι «Τα αδικήματα που θεσπίζονται σύμφωνα με τα άρθρα 5, 6, 8 και 23 αυτής (δηλαδή της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, νομιμοποίησης προϊόντων εγκλήματος, διαφθοράς και παρακώλυσης δικαιοσύνης) πρέπει να θεσπισθούν στο εσωτερικό δίκαιο κάθε Κράτους-Μέρους, ανεξάρτητα από τη διεθνική φύση τους ή την εμπλοκή οργανωμένης εγκληματικής ομάδας, όπως ορίζεται στο άρθρο 3 παρ. 1, με εξαίρεση το άρθρο 5, στο μέτρο που αυτό απαιτεί την εμπλοκή οργανωμένης εγκληματικής ομάδας».

Είναι, επομένως, πέρα από κάθε αμφιβολία βέβαιο ότι τα εγκλήματα αυτά, περιλαμβανομένης και της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, πρέπει να θεσπισθούν στο εσωτερικό δίκαιο κάθε Κράτους-Μέρους, άρα και της Ελλάδος, ανεξάρτητα από τη διεθνική ή μη φύση τους. Η ακολουθούσα διάζευξη («ή την εμπλοκή οργανωμένης εγκληματικής ομάδας») είναι φανερό ότι αναφέρεται στα αδικήματα των άρθρων 6, 8 και 23 (δηλαδή της νομιμοποίησης προϊόντων εγκλήματος, διαφθοράς και παρακώλυσης δικαιοσύνης), για τα οποία πρέπει επίσης να θεσπισθεί ανάλογο εσωτερικό δίκαιο, ανεξάρτητα όχι μόνο από το διεθνικό τους χα-

ρακτήρα, αλλά και από το αν εμπλέκεται στην τέλεσή τους ή όχι οργανωμένη εγκληματική ομάδα. Επομένως, αυτά ειδικά μπορούν να τελούνται και από φυσικά πρόσωπα ή από ομάδες προσώπων, που όμως δεν έχουν χαρακτήρα οργανωμένης εγκληματικής ομάδας κατά την έννοια της Σύμβασης.

Τέλος, στην τρίτη παράγραφο του ως άνω άρθρου ορίζεται: «Κάθε Κράτος Μέρος μπορεί να υιοθετεί μέτρα σοβαρότερα ή αυστηρότερα από αυτά που προβλέπονται στη Σύμβαση, για την πρόληψη και καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος». Είναι αυτόνοτο και πέραν πάσης αμφιβολίας ότι οι παρ. 1 και 3 του ως άνω άρθρου παρέχουν με την ευχέρεια σε κάθε συμβαλλόμενο κράτος να λαμβάνει τα αναγκαία νομοθετικά και διοικητικά μέτρα προς διασφάλιση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση αυτή, καθώς και τη λήψη σοβαρότερων ή αυστηρότερων μέτρων για την πρόληψη και καταπολέμηση του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος (άρα και για την εγκληματική οργάνωση), **όχι όμως και την ευχέρεια υιοθέτησης διαφορετικού εννοιολογικού προσδιορισμού της εγκληματικής οργάνωσης, όπως αυτή δεσμευτικά προσδιορίζεται κατά την ειδική της υπόσταση στο άρθρο 2 της Σύμβασης αυτής**<sup>33</sup>, η οποία, ως προελέχθη, κυρώθηκε στην Ελλάδα με το άρθρο 1 του Ν 3875/2010 (ΦΕΚ Α΄ 158/2010), χωρίς να έχει διατυπωθεί κατά την κύρωση αυτής οποιαδήποτε επιφύλαξη ως προς το άρθρο 2 της Σύμβασης (βλ. άρθρο 12 του Ν 3875/2010).

Ειδικότερα, όπως γίνεται δεκτό, ως προελέχθη, η ενσωμάτωση μίας διεθνούς σύμβασης στην εθνική έννομη τάξη δεν την εξομοιώνει βέβαια με νόμο ούτε την καθιστά νόμο του κράτους, αλλά τμήμα του εσωτερικού δικαίου. Καθιστά όμως δεσμευτικές για όλα τα όργανα του Κράτους, άρα και για τα Δικαστήρια, όλες τις διατάξεις της (επικυρωθείσας) διεθνούς συμβάσεως. Ο άμεσος δεσμευτικός χαρακτήρας της συμβάσεως γεννά για το Δικαστή υποχρέωση εφαρμογής των διατάξεων της και κύρωση της παραβίασής τους από τη νομοθετούσα ή διοικούσα πολιτεία (Αντ. Μανιτάκης, Η διαπλοκή του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας με τον έλεγχο συμβατικότητας των νόμων ενόψει της ΕΣΔΑ, ΝοΒ 2008, 2541 επ.). Σε κάθε δε περίπτωση, η υποχρέωση του δικαστικού λειτουργού να προβαίνει και αυτεπάγγελτα σε έλεγχο της συμβατικότητας ενός νόμου προς τις διεθνείς συμβάσεις και ιδιαίτερα σ' αυτές που σχετίζονται με τα δικαιώματα του ανθρώπου, άρα και με τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, προκύπτει από τη συνδυασμένη ερμηνεία των άρθρων 87 παρ. 2, 25 παρ. 1 και 2 και 28 παρ. 1 του Συντ.

Επομένως, ο Δικαστής, ελέγχοντας την ουσιαστική βασιμότητα της κατηγορίας συγκροτήσεως και εντάξεως κάποιου σε εγκληματική οργάνωση του άρθρου 187 του ΠΚ, η οποία του αποδόθηκε με βάση τον ορισμό της εγκληματικής οργάνωσης που υιοθετεί ο Ποινικός Κώδικας, οφείλει με βάση την αρχή της νομιμότητας, για την ουσιαστική κατάφαση της κατηγορίας, να λάβει υπόψη του τον ορισμό της (κυρωθείσας) Συμβάσεως του Πατέρμο και να προσθέσει στα αναγκαία στοιχεία για την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής του αδικήματος και δη στην υποκειμενική του υπόσταση, τον προβλεπόμενο από τη διεθνή σύμβαση σκοπό της εγκληματικής οργάνωσης «να ποριστεί, αμέσως ή εμμέσως, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος».

Να σημειωθεί ότι ο εθνικός νομοθέτης, αν και έχει υποχρέωση, δεν προχώρησε ακόμη σε μία ανάλογη τροπο-

ποίηση του άρθρου 187 του ΠΚ ώστε να προστεθεί σ' αυτό και ο ανωτέρω σκοπός. Το γεγονός ότι η επιδίωξη οικονομικού κ.λπ. οφέλους από την εγκληματική οργάνωση συνιστά κατά την πρόβλεψη του Ποινικού Κώδικα (άρθρο 187 παρ. 6) επιβαρυντική περίπτωση, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως εκπλήρωση των απορρεουσών από τη διεθνή σύμβαση υποχρεώσεων της πολιτείας να την καταστήσει πλήρως εθνικό δίκαιο, διότι στο βασικό αδίκημα (παρ. 1), στο οποίο η Διεθνής Σύμβαση αξιώνει να εμπεριέχεται ο δίκος της ορισμός για το οργανωμένο έγκλημα, ο όρος αυτός εξακολουθεί να μην υπάρχει ως αναγκαίο στοιχείο καταφάσεως του αδικήματος. Η ως άνω επιβαρυντική περίπτωση, έστω και αν για την κατάφασή της προϋποθέτει ως δόλο σκοπού την επιδίωξη οικονομικού οφέλους, εν τέλει αναφέρεται σε ένα, διαφορετικό ποιοτικά, βασικό αδίκημα. Γι' αυτό και η διατύπωση αυτής της επιβαρυντικής περιπτώσεως κατακρίθηκε ως «άστοχη» (Ι. Μανωλεδάκης, ό.π., σελ. 120, Φ. Ριζάβα, ό.π., σελ. 394).

Περαιτέρω, το άρθρο 29 του Συντ. κατοχυρώνει την ελευθερία των Ελλήνων να ιδρύσουν πολιτικά κόμματα και να μετέχουν σ' αυτά, πλην όμως δεν μπορεί η επίκληση της πολιτικής ελευθερίας να δικαιολογήσει στην ελληνική έννομη τάξη την ύπαρξη μίας εγκληματικής ομάδας εσαεί, υπό τον μανδύα του πολιτικού κόμματος, χωρίς καμία απολύτως δυνατότητα εφαρμογής του ποινικού νόμου, με την αιτιολογία ότι —σε επίπεδο δικαίου— δεν προβλέπεται απαγόρευση αυτού. Επομένως, υπό την ορθή ερμηνεία του άρθρου 29 του Συντ., τα πολιτικά κόμματα δεν θα πρέπει να παρεμποδίζονται κατά την ενάσκηση της πολιτικής τους δραστηριότητας, τούτο όμως δεν μπορεί να ισχύει για τα εγκλήματα, τα οποία διαπράττονται ακόμα και στο πλαίσιο μίας τέτοιας δραστηριότητας. Συνεπώς, η ελευθερία των κομμάτων πρέπει να περιορίζεται στη συνταγματική τους αποστολή. Έτσι δεν παρεμποδίζεται η ποινικοποίηση της συσσωμάτωσης όταν τα πολιτικά κόμματα παρεκκλίνουν της συνταγματικής τους αποστολής. Κατά κανόνα, η φυσιογνωμία της εγκληματικής οργάνωσης δεν συμβαδίζει με την υπόσταση ενός κοινοβουλευτικού πολιτικού κόμματος. Θεωρητικά όμως μία τέτοια δυνατότητα δεν μπορεί να αποκλεισθεί (Χ. Σατλάνης/Λ. Μαργαρίτης, ό.π., Λ. Μαργαρίτης/Κ. Χατζηγιάννου, ό.π., Αν. Δημητρόπουλος, Πολιτικό κόμμα και εγκληματική οργάνωση, ΕΔΔ 2014, 841, Ιφ. Καμτσιδου). Καίτοι η εγκληματική συμπεριφορά των μελών ενός τέτοιου κόμματος δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για τη διάλυσή του από πλευράς συνταγματικού δικαίου (Ράικος, Συνταγματικό Δίκαιο, 4η έκδοση, 2011, σελ. 496), ωστόσο ουδόλως εμποδίζεται ο ποινικός έλεγχος της συμπεριφοράς των μελών του, ακόμη και με την εφαρμογή του άρθρου 187 του ΠΚ, δηλαδή ως εγκληματικής οργάνωσης, εφόσον βέβαια συντρέχουν όλα τα αναγκαία για την πλήρωση της νομοτυπικής μορφής του εγκλήματος αυτού και ιδιαίτερα εφόσον αποδειχθεί ότι ο σκοπός της εγκληματικής δράσης των μελών του κατατείνει στο «να ποριστεί (η εγκληματική οργάνωση-κόμμα), αμέσως ή εμμέσως, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος». Τα ίδια ισχύουν και για τις πολιτικές οργανώσεις και ομάδες που δραστηριοποιούνται στα πλαίσια ενός κόμματος ή αυτόνομα χωρίς την ύπαρξη κόμματος-ομπρέλα. Αν τα φυσικά πρόσωπα (ηγέτες, μέλη και οπαδοί) αποκλίνουν από τον πολιτικό τους σκοπό και ενωθούν προς διάπραξη εγκλημάτων, εννοείται πάντοτε με σκοπό «να ποριστεί (η πολιτική οργάνωση ή ομάδα), αμέσως ή εμμέσως, οικονομικό ή άλλο υλικό όφελος», αν δηλαδή το κόμμα, η πολιτική οργάνωση ή η ομάδα μεταλλαχθούν σε εγκληματική οργάνωση, τύπου μαφίας, τότε χωρεί επ' αυτών η εφαρμογή του άρθρου 187 του ΠΚ. Αν δεν συντρέ-

33. Ό.π.

χει αυτός ο σκοπός (αποκόμιση οικονομικού οφέλους) και οι βίαιες εγκληματικές συμπεριφορές των μελών του κόμματος ή της οργάνωσης (και όχι απλώς το φρόνημά τους) κατατείνονται λόγω πολιτικής ιδεολογίας και πεποιθήσεων σε άλλους σκοπούς και επιδιώξεις (λ.χ. βίαιη κατατρομοκράτηση ή και εξόντωση των αντιπάλων, ακόμη και βίαιη πολιτική επικράτηση), τότε η συμπεριφορά τους, έστω και αν η συσσωμάτωσή τους εμφανίζει ομοιότητα προς τη δομή της εγκληματικής οργάνωσης του άρθρου 187 του ΠΚ, πρέπει να ελεγχθεί ποινικά με βάση άλλες πλέον πρόσφορες διατάξεις. [...]».

Ουσιαστικά, όπως σημειώνει και ο *Χαραλαμπίδης*, σύμφωνα με την παραπάνω άποψη «η πρόσθεση του στοιχείου του οικονομικού οφέλους στην αντικειμενική υπόσταση του άρθρου 187 οφείλει να λαμβάνει χώρα de lege lata με το σκεπτικό ότι η επικυρωθείσα Σύμβαση του Παλέρνο καθιστά δεσμευτική για το δικαστήριο την εφαρμογή όλων των διατάξεων της (έτσι και *Μανιτάκης*, ΝοΒ 2008, 2541).<sup>34</sup>

Ο *Κοτσαλής* μάλιστα, αναφερόμενος στην Απόφαση Πλαίσιο 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος, όπου στον ορισμό της εγκληματικής οργάνωσης προβλέπεται ο σκοπός προσπορισμού άμεσα ή έμμεσα, οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, αναφέρει σχετικά με τον παραπάνω σκοπό ως αναγκαίο στοιχείο για την στοιχειοθέτηση του οργανωμένου εγκλήματος ότι «... οι διατάξεις της Λισσαβόνας αναγνωρίζουν πλέον με σαφήνεια την ευρεία εφασχία της ΕΕ να θεσπίζει κανόνες ποινικού δικαίου δεσμεύοντας τους εθνικούς νομοθέτες τόσο ως προς την τυποποίηση των εγκληματικών συμπεριφορών, όσο και ως προς τις ελάχιστες επιβαλλόμενες κυρώσεις. Συνεπώς η διατήρηση από την ελληνική Πολιτεία της σημερινής μορφής του άρθρου 187 ΠΚ για το οργανωμένο έγκλημα θέτει θέμα πεδίου τριβής με το ενωσιακό δίκαιο, ήτοι ευθείας παραβίασής του»<sup>35</sup>.

Ο *Λίβος* από την άλλη, με αφορμή την άποψη της μειοψηφίας στο ως άνω βούλευμα, αναλύει εμβριθώς, μεταξύ άλλων και το ζήτημα της επιδίωξης οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους στο πλαίσιο της εγκληματικής οργανώσεως. Αναφέρει σχετικά ότι οι κανόνες των διεθνών συμβάσεων που έχει κυρώσει η Ελλάδα κέκτηνται μεν βάσει του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος αυξημένη τυπική ισχύ, βάσει της κρατούσης όμως στο ποινικό δίκαιο αρχής *lex stricta*, μπορούν απλώς να οδηγήσουν μόνο αποθετικώς σε μη εφαρμογή των αντίθετων προς τις διεθνείς συμβατικές ρυθμίσεις διατάξεων του εσωτερικού δικαίου. Και αυτό όμως δεν συμβαίνει παρά μόνο κατ' εξαίρεση, δηλαδή στις περιπτώσεις που στις διεθνείς συμβάσεις κατοχυρώνονται θεμελιώδεις ελευθερίες, στις οποίες η κείμενη εσωτερική νομοθεσία έρχεται σε ευθεία αντίθεση. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο όταν ο εθνικός νομοθέτης δεν έχει προσαρμόσει ακόμα το εσωτερικό δίκαιο σε διεθνή σύμβαση, ή το έχει μεν πράξει, πλην όμως οι εφαρμοστικές διατάξεις της εσωτερικής νομοθεσίας έρχονται σε αντίθεση προς τα διαγορευόμενα στις κυρωθείσες διεθνείς συμβάσεις. Στις περιπτώσεις αυτές προβλέπονται —ορισμένες φορές— διαδικασίες ελέγχου και αξιολόγησης των εθνικών κρατών και επιβάλλονται «κυρώσεις» επί μη συμμορφώσεώς τους. Δεν είναι κατά ταύτα έργο του εθνικού δικαστή να

αξιολογήσει ο ίδιος την συμμόρφωση της εσωτερικής εννόμου τάξεως στις πρόνοιες των διεθνών συμβάσεων και, σε περίπτωση που κρίνει ότι τούτο δεν συμβαίνει, να εφαρμόζει ίδια πρωτοβουλία και απευθείας, μάλιστα δε επικαλούμενος την αρχή της νομιμότητας, τις διατάξεις της σύμβασης. **Οι εν λόγω ρυθμίσεις δεν μπορούν ποτέ να εφαρμοσθούν ευθέως, αφού δεν διαθέτουν κανονιστικά αυτοτέλεια και ρυθμιστική πληρότητα, αλλά και για τον πρόσθετο λόγο ότι οι κανόνες των διεθνών συμβάσεων δεν συνιστούν κυρωτικούς, αλλά, το πολύ, πρωτεύοντες κανόνες. Ως τέτοιοι δημιουργούν στον εθνικό νομοθέτη υποχρέωση συμμόρφωσης, ποτέ όμως στον εθνικό δικαστή υποχρέωση άμεσης εφαρμογής (με την εξαίρεση εκείνων στους οποίους καταστρώνονται θεμελιώδεις ελευθερίες)**<sup>36</sup>. Αποδέκτης, των υπό συζήτηση κανόνων των διεθνών συμβάσεων είναι πάντοτε το κράτος και ποτέ ο εθνικός δικαστής<sup>37</sup>. Επιπλέον θεωρεί ότι εφόσον ο εθνικός νομοθέτης υπερθεμάτισε εν προκειμένω προσαρμόζοντας την εσωτερική νομοθεσία στις επιταγές της Σύμβασης (minimum) δεν υποχρεούται να περιοριστεί σε αυτό μόνο όταν οι ανάγκες της χώρας επιβάλλουν ένα ευρύτερο κανονιστικό βεληκεές. Η Σύμβαση, συνεχίζει, δεν απευθύνει στον εθνικό νομοθέτη την επιταγή: «πρέπει οπωσδήποτε να προβλέψεις ρητά στον ποινικό νόμο την εγκληματική οργάνωση που δρα με τον συγκεκριμένο σκοπό», αλλ' αντίθετα την επιταγή: «πρέπει οπωσδήποτε να τιμωρείς ποινικά τις συγκεκριμένες οργανώσεις». Στην τελευταία αυτή επιταγή της Σύμβασεως ο εθνικός νομοθέτης έχει απολύτως συμμορφωθεί, έτσι ώστε να μην καταλείπεται πεδίο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος, του οποίου το αξιόποιο να μην αντιμετωπίζεται από το άρθρο 187 ΠΚ.

Σε αμφότερες τις απόψεις διατυπώνονται πειστικά επιχειρήματα.

Εν κατακλείδι, οι επιχειρήσεις και οι εγκληματικές οργανώσεις, σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, έχουν πάρα πολλά κοινά<sup>38</sup>. **Το βασικό τους χαρακτηριστικό είναι η επιδίωξη οικονομικού οφέλους, η μεγιστοποίηση του κέρδους και η ελαχιστοποίηση της κρατικής παρέμβασης**<sup>39</sup>. Ο νομο-

36. Η έμφαση του γράφοντος.

37. *Λίβος Ν.*, Ζητήματα ερμηνείας του άρθρου 187 ΠΚ. Με αφορμή το υπ' αριθ. 215/2015 Βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών, ΠoinXp 2015, 318 επ.

38. *Χλούπης*, ό.π. (2005) σελ. 289 επ.

39. Αξίζει πραγματικά να μελετήσει κάποιος το βιβλίο - έρευνα του βραβευμένου Ιταλού δημοσιογράφου Ρομπέρτο Σαβιάνο «Γόμορα» (εκδόσεις Πατάκη 2006), όπου ερευνάται και περιγράφεται, με όρους πολιτικής οικονομίας, ο τρόπος δράσης της ιταλικής εγκληματικής οργάνωσης Καμόρρα. Το βιβλίο βρίθει αναφορών στον τρόπο λειτουργίας της εν λόγω εγκληματικής οργάνωσης η οποία όχι μόνο δεν έχει να ζητήσει τίποτα από τις σύγχρονες μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις, αντίθετα σε πολλά θέματα τις ξεπερνάει σε ευρηματικότητα, προσαρμοστικότητα και αποτελεσματικότητα στην προώθηση των (παράνομων) προϊόντων και υπηρεσιών της. Είναι χαρακτηριστικοί οι τρόποι που οι διάφορες εγκληματικές ομάδες υποκαθιστούν το τραπεζικό σύστημα καλύπτοντας τις ανάγκες για ρευστό και τις δυσαρμονίες του, εξαρτώντας τελικά τις αγορές από το οργανωμένο έγκλημα (σελ. 83, 84). Επίσης είναι ιδιαίτερα σημαντικά τα συμπεράσματα, για τον σχεδιασμό μιας αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής, τα οποία προκύπτουν μελετώντας τον τρόπο που εμπλέκουν και διευκολύνουν οι εγκληματικές ομάδες τις διάφορες κοινωνικές ομάδες στη συμμετοχή τους στο σύστημα διακίνησης ναρκωτικών (σελ. 87 επ.). **Εμπλέκονται έτσι άνθρωποι και κοινωνικές ομάδες υπεράνω πάσης υποψίας (συνταξιοδούχοι,**

34. *Χαραλαμπίδης Α.*, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ.174, 175, υπόσ. 382.

35. *Κοτσαλής Λ.*, Περί της ποινικής ευθύνης αρχηγού πολιτικού κόμματος και βουλευτή για το αδίκημα της συγκρότησης, διεύθυνσης και ένταξης σε εγκληματική οργάνωση» (Ιδιωτικές Γνωμοδοτήσεις), ΠoinXp 2015, 557.

θέτης χρησιμοποιεί την έννοια του «επιχειρησιακού» ως επιθετικό προσδιορισμό στη δομή της οργάνωσης. Μια επιχείρηση όμως «στήνεται - δομείται» με αυτό τον τρόπο για να εξασφαλίσει και να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της. Αυτός είναι ο σκοπός, που στις επιχειρήσεις, ως κερδοσκοπικά νομικά πρόσωπα, είναι αυτονόητος, αποτελώντας βασικό και αλληλένδετο χαρακτηριστικό με τον πραγματοπαγή χαρακτήρα τους. Γιατί δεν αναφέρεται λοιπόν ρητά στη νομοτυπική υπόσταση η έννοια του περιουσιακού οφέλους και όταν κυρώθηκε η Σύμβαση του Πατέρμο έως και σήμερα, στις διάφορες τροποποιήσεις του άρθρου, συνάδοντας έτσι και με την διεθνώς αποδεκτή επιχειρηματική θεωρία του οργανωμένου εγκλήματος; Στην προηγούμενη διατύπωση του εν λόγω άρθρου ήταν επιβαρυντική περίπτωση. Μήπως έχει να κάνει με το γεγονός ότι και στο νόμο που κύρωσε τη Σύμβαση του Πατέρμο, αλλά και στην πρόσφατη τροποποίηση του άρθρου εκκρεμούσαν σημαντικές δίκες; Η ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή που κύρωσε τη Σύμβαση του Πατέρμο άρχισε τις εργασίες της το έτος 2006 (αριθ. 41400, ΦΕΚ 553/4.5.2006, η Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα κυρώθηκαν με το Ν 3875/2010), στην πρώτη περίπτωση εκκρεμούσε η δίκη της τρομοκρατικής οργάνωσης 17 Νοέμβρη και στην δεύτερη της Χρυσής Αυγής. Η ένταξη του περιουσιακού οφέλους στη νομοτυπική υπόσταση του αδικήματος του άρθρου 187 ΠΚ θα οδηγούσε με βάση το άρθρο 2 του ΠΚ σε απαλλα-

γή κατηγορουμένων για το συγκεκριμένο αδίκημα στις εκκρεμείς ποινικές δίκες.

Η επιλογή του Έλληνα νομοθέτη ίσως να έγινε λόγω ιστορικών συγκυριών, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει δυνατότητα περαιτέρω βελτίωσης της διάταξης, με την εμπειρία η οποία έχει αποκτηθεί από τα χρόνια εφαρμογής της, εντάσσοντας πλέον την επιδίωξη του περιουσιακού οφέλους στη νομοτυπική υπόσταση του αδικήματος και εναρμονίζοντας τη νομοθεσία μας πλήρως με τις σχετικές θεωρίες, τις επιταγές της Σύμβασης του Πατέρμο και λοιπών διεθνών νομοθετικών κειμένων<sup>40</sup>.

Πέρα όμως από τα ενδιαφέροντα θεωρητικά ζητήματα που αφορούν στη νομοτυπική υπόσταση του άρθρου 187 ΠΚ, με τις πολύ σημαντικές πρακτικές συνέπειες, που απασχολούν τη θεωρία, τη νομολογία, το νομικό που συμμετέχει στις σχετικές δίκες και βεβαίως τον «τάλα» δικαστή ο οποίος καλείται να διατυπώσει αιτιολογημένα την δικαιοδοτική του κρίση, η (υπερεθνική) οργανωμένη εγκληματική δράση παραμένει ένα ιδιαίτερα σοβαρό εγκληματικό φαινόμενο με ποικίλες διαστάσεις<sup>41</sup> το οποίο οφείλει η πολιτεία να αντιμετωπίσει σεβόμενη παράλληλα τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες αλλά και τις φιλελεύθερες δικαιοκτικές αρχές και τα κεκτημένα του ποινικού δικαίου στις προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου αυτού<sup>42</sup>.

Η βασικότερη ωστόσο προϋπόθεση για την αντιμετώπιση του υπερεθνικού εγκλήματος, όπως προκύπτει από τις διάφορες μελέτες, είναι η συνειδητοποίηση της σοβαρότητάς του και η **πολιτική βούληση** για την αντιμετώπισή του<sup>43</sup>, καθώς ορθά λέγεται: «κάθε κοινωνία έχει το οργανωμένο έγκλημα που της αξίζει (every society gets the organized crime it deserves)<sup>44</sup>.

υπάλληλοι, μικροεπιχειρηματίες κ.ά.) παρέχοντάς τους υψηλό ποσοστό κέρδους, ελάχιστο ρίσκο, διευρύνοντας, οι φατρίες της Καμόρρα, τον κύκλο των επενδυτικών τους κεφαλαίων, «... εμπλέκοντας ακόμη και τη μικροαστική τάξη, που απέιχε μεν από τους εγκληματικούς μηχανισμούς της βίας, αλλά είχε κουρασθεί να εμπιστεύεται τα αγαθά της στην τράπεζα. Είχαν επίσης μετατρέψει τη διανομή σε λιανική. Οι Νουβολέτα - Πολβερίνο μετέτρεψαν τα κουρέια και τα κέντρα ομορφιάς σε νέα σημεία λιανικής πώλησης της κόκας ... δημιούργησαν μια τάξη μικρών λιανέμπορων ικανή να προσελκύσει καινούριους πελάτες (σελ. 88)». Ορισμένες φατρίες είχαν προβλέψει **καινοτομίες όπως η προστασία των αγοραστών - καταναλωτών** ώστε να μπορούν με ασφάλεια να πλησιάζουν τις πιάτσες των εμπόρων ναρκωτικών (σελ. 106). Αναφερόμενος ο συγγραφέας - δημοσιογράφος στον τρόπο διακίνησης ναρκωτικών από τις εγκληματικές οργανώσεις σε ένα προάστιο της Νάπολης, γράφει χαρακτηριστικά: «Το Σύστημα στο Σεκοντιλιάνο δε λειτουργεί έτσι. Η διαταγή είναι *laissez faire, laissez passer*. Πλήρης και απόλυτος οικονομικός φιλελευθερισμός. Εφαρμόζεται η αρχή της αυτορρύθμισης της αγοράς. Κι έτσι, σε μικρό χρονικό διάστημα, φτάνουν στο Σεκοντιλιάνο όλοι εκείνοι που θέλουν να σώσουν μια μικρή επιχείρηση, μεταξύ φίλων, που θέλουν να αγοράσουν με δεκαπέντε, να πουλήσουν με εκατό και να πάνε διακοπές, να κάνουν ένα master ή να βοηθήσουν στην αποπληρωμή ενός δανείου. Η απόλυτη απελευθέρωση της αγοράς των ναρκωτικών είχε ως αποτέλεσμα τον καταποντισμό των τιμών. Η λιανική πώληση, πέρα από ορισμένες πιάτσες, υπάρχει περίπτωση να εξαφανιστεί. Για την ώρα υφίστανται οι λεγόμενοι *κύκλοι*: των γιατρών, των πιλότων, των δημοσιογράφων, των δημοσίων υπάλληλων. Η μικροαστική τάξη φαίνεται να αποτελεί το κατάλληλο πεδίο γι' αυτή την ανεπίσημη και πολύ ελεύθερη διανομή των ναρκωτικών. Δίνει την εντύπωση μιας φιλικής συναλλαγής, μιας πώλησης που απέχει μακριά από τις εγκληματικές οργανώσεις, που θυμίζει περισσότερο εκείνη των νοικοκυρών που προτείνουν κρέμες και ηλεκτρικές σκούπες στις φίλες τους. Επίσης, είναι τέλεια διότι **σε απελευθερώνει από τις υπερβολικές ηθικές ευθύνες**. Κανένα βαποράκι με στολή μοτοσικλετιστή δε θα καταρρέει στις γωνίες των δρόμων για ολόκληρες μέρες προστατευόμενο από τουςτσιλαδόρους. Τίποτ' άλλο εκτός από προϊόν και χρήμα. Χώρος που αρκείται στη διαλεκτική του εμπορίου ...» (σελ. 109).

40. Βλ και *Χαραλαμπίκη Α.*, ό.π., σελ. 174, όπου αναφέρει «... αναδεικνύεται ο προβληματισμός, σύμφωνα με μια ισχυρά υποστηριζόμενη άποψη στη θεωρία, μήπως τουλάχιστον *de lege ferenda*, η διάταξη του άρθρου 187 θα πρέπει να συμπληρωθεί με το στοιχείο της επιδίωξης οικονομικού οφέλους ως όρο της αντικειμενικής υποστάσεως του εγκλήματος».

41. *Χλούπης*, ό.π., σελ. 250 για τις απειλές του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος.

42. *Χλούπης Γ.*, Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της αντιμετώπισης σύγχρονων μορφών εγκληματικής δράσης και ειδικότερα του υπερεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, περιοδικό «Εγκληματολογία», 1-2/2015, σελ. 66-76.

43. *Χλούπης*, ό.π. (2005), σελ. 489 επ.

44. *Berghuis B. - De Waard J.*, How not to provide organized crime with opportunities, *Justitie Verkenningen (Legal Explorations)*, vol. 37, no. 2, April 2011, pp. 108.